

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta,
Katedra obchodního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Organizace a činnost družstevní záložny (komparace právní
úpravy v zahraničí a v České republice s ohledem na členství
v Evropské unii)

vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaroslav Oehm

diplomant: Lukáš Bízek, Vrátů 67, Č.Budějovice 370 01

Praha, prosinec 2006

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny prameny, z nichž jsem během vypracovávání této práce čerpal.

V Praze, dne 15. prosince 2006

Lukáš Bízek

ÚVOD	2
I. VZNIK A VÝVOJ PENĚŽNÍHO DRUŽSTEVNICTVÍ.....	4
1. Počátky družstevních záložen.....	4
2. Právní úprava v ČSR v letech 1918-38	7
3. Družstevní záložny v období let 1938-45	8
4. Právní úprava po 2. světové válce do r. 1952.....	9
5. Obnovení peněžního družstevnictví po roce 1989	10
II. SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA V ČR	11
1. Základní charakteristika	11
2. Majetek záložny	15
3. Proces vzniku záložny.....	17
4. Stanovy	20
5. Členství	22
6. Orgány záložny.....	26
7. Způsoby zrušení záložny.....	29
8. Zrušení s likvidací.....	33
9. Zrušení bez likvidace.....	35
10. Neplatnost záložny.....	38
III. POJIŠTĚNÍ VKLADŮ DLE ÚPRAVY V ČR	40
IV. SUBJEKTY DOZORUJÍCÍ ČINNOST DRUŽSTEVNÍCH ZÁLOŽEN	41
V. DRUŽSTEVNÍ BANKOVNICTVÍ V EVROPSKÝCH STÁTECH.....	48
VI. SVĚTOVÁ RADA ÚVĚRNÍCH DRUŽSTEV (WOCCU).....	54
VII. SROVNÁNÍ DRUŽSTEVNÍCH ZÁLOŽEN S JINÝMI PRÁVNICKÝMI OSOBAMI	56
1. Srovnání družstevní záložny a banky.....	56
2. Srovnání záložny a družstva.....	57
VIII. SROVNÁNÍ ČESKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY S PRÁVEM EU	60
ZÁVĚR.....	63

Úvod

V roce 1995 přijala Poslanecká sněmovna ČR nový zákon o spořitelních a úvěrních družstvech č. 87/1995 Sb. a po více než 40 letech se v České republice počalo s obnovou družstevních záložen. Vznik záložen byl spojen s velkými očekáváními jedné části obyvatel a nedůvěrou u jiné. Cílem bylo navázat na „zlaté období“, záložen za Rakouska-Uherska a 1. republiky a obnovit systém drobného peněžnictví. Záložny se měly stát úvěrními zdroji drobných a středních podnikatelů, kteří si zoufali nad nemožností získání úvěrů od bank, tak i občanů, kterým se otevřel trh, ale chyběly jim prostředky na vybavení domácností a nákup bytů. Naděje se nevyplnila.

Z mnoha důvodů nastal na přelomu let 1999-2000 krach a úpadek celého systému družstevních záložen. Došlo k pádu největších záložen v zemi, reprezentujících 90% členů a 90% jmění v nich obsažených. Po dvou neúspěšných hlasováních¹ nakonec Poslanecká sněmovna schválila vydání státních dluhopisů v hodnotě 6 miliard Kč pro Zajišťovací fond družstevních záložen a tím zklidnila výbušnou situaci.

Tato diplomová práce si dává za cíl zmapovat současný stav peněžního družstevnictví, přiblížit čtenáři zvláštní charakter těchto subjektů a upozornit na jejich odlišnosti oproti družstvům a bankám. Rovněž jsem považoval za nutné krátce se zmínit o slavné historii peněžního družstevnictví u nás a stručně popsat vývoj družstevních záložen v zahraničí. Důraz jsem především položil na popsání současné platné právní úpravy družstevních záložen v českém právu po změnách, které vybudovaly novou konstrukci dozoru nad peněžním družstevnictvím v kompetenci České národní banky (dále ČNB). Zaměřil jsem se přitom na zvláštní úpravu záložen obsaženou v zákoně o družstevních záložnách (dále ZSÚD). Neopominul jsem ani na kapitulu týkající se Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami, který byl dlouhou dobu hlavním dozorujícím orgánem nad sektorem peněžního družstevnictví.

1. *V červnu a září 1990 Poslanecká sněmovna dvakrát odmítla vládní návrh dluhopisového programu, kterým měla být kryta šestimiliardová potřeba Fondu pojištění vkladů.*

Změn, které přinesly novely ZSÚD a aktuálně jsem zařadil kapitolu o změnách v subjektech dozoru nad družstevními záložnami, který nedávno schválila Poslanecká sněmovna.

Určitě vás napadla otázka, proč jsem si vybral téma družstevní záložny za současného, pro ně nepříznivého, stavu. Podle mého názoru je potřeba diskuse na téma „družstevní záložny“ a kvality právní úpravy obnovujícího peněžní družstevnictví v ČR po pádu komunistického režimu.

I. Vznik a vývoj peněžního družstevnictví

1. Počátky družstevních záložen

Družstevní myšlenky nejsou nikterak nové. Jejich prvky nacházíme už v činnosti středověkých cechů. Samotný pojem družstva se zrodil v první polovině 19. století ve Velké Británii. Vycházel z idejí utopického socialismu, prezentovaného v dílech a činech Roberta Owena a Charlese Fourniera.

První družstvo vzniká v roce 1844 v anglickém Rochdalu jako Rochdalské družstvo poctivých průkopníků („Rochdale Society of Equitable Pioneers“).² Přes krušné počátky a proti očekávání veřejnosti družstvo nezkrachovalo, ale naopak se počet jeho členů neustále zvyšoval. Z původních 16 se počet členů rozrostl na 600 v roce 1846 a v roce 1866 už mělo družstvo 6000 členů, vlastní mlýn, pekárnu a administrativní budovu. Rochdalské družstvo se stalo vzorem, který začaly kopírovat nově vznikající družstva na Britských ostrovech a v Evropě. Nejvýznamnějším příspěvkem „Rochdalu“ pro vývoj družstevnictví byly družstevní zásady zakotvené v jeho stanovách („Rochdalské družstevní zásady“).³ Družstvo mělo sloužit dvěma základním funkcím: vzájemné ekonomické pomoci a spolupráci jednotlivých členů a vzájemné sociální pomoci, výchovy a vzdělání.

První družstva v českých zemích, Pražský úvěrní a spořitelní spolek (Prager Viktualien und Spaarverein, 1847) a Záložní kasa ve Vlašimi (1858)⁴, vycházely z německých družstevních modelů⁵. Zvláště velký význam měla Záložní kasa ve Vlašimi, jenž se stala vzorem pro mnoho dalších českých záložen, které přejímaly její stanovy a organizační systém. Vycházela z myšlenek malých úvěrových družstev, které propagoval v Německu F. W. Raiffeisen (1818-1888) nebo F.H. Schultz-delitsch. Na jejich myšlenky navázali v českých zemích František Cyril

2. *Rochdalské družstvo založili propuštění tkalci flanele. Vybrali si mezi sebou malý počáteční kapitál a pronajali si krámk na Toat Line v Rochdalu.*
3. *Z těchto (rochdalských) zásad vychází světové družstevní zásady*
4. *Pramen: SMRČKA, VÁVROVÁ: Historie peněžních družstev na území ČR, Družstevní asociace. Praha 1994, str.1-13*
5. *Stanovy Pražského úvěrního spolku byly vypracovány podle stanov Liedkeschen Spaargesellschaft zu Berlin. Záložní kasa ve Vlašimi byla záložnou Schultz-delitschova typu*

Kampelík (brožura Spořitelny po farských kolaturách orbě, řemeslu ze svízelu pomohou, vyšla 1861) František Kodým (v Hospodářských novinách otiskl v roce 1860 seriál statí, v němž objasňuje hlavní zásady zřizování, funkce a výhody svépomocných úvěrních celků), František Šimáček (v roce 1857 založil časopis k propagaci myšlenky družstevní záložny nazvaný Posel z Prahy) a JUDr. František Randa (autor „družstevního zákona z roku 1873).

Základní myšlenka byla ta, že drobní zemědělci a živnostníci jen těžko dosáhnou na vysoké bankovní úvěry, nehledě na půjčky od lichvářů. Je výhodnější, aby vložili své peníze do záložny, ve které se budou jejich peníze úročit, a která jim bude půjčovat potřebné prostředky na nízký úrok.

K prudkému růstu hnutí dochází od počátku 60. let. V polovině roku 1865 se odhadoval kapitál asi 130 existujících svépomocných záložen na 2,5 milionu zlatých. Během následujících tří let vzrostla akumulace kapitálu asi pětikrát – v roce 1868 obhospodařovalo 153 záložen celkem 12,8 mil. zlatých.

Se zvyšováním počtu záložen a růstem jejich ekonomického významu se ukázala potřeba sdružit se ve společné organizaci k výměně zkušeností a informací, k zajištění společného postupu a k vytvoření vzájemných ekonomických vazeb a výpomoci.

Na prvním záloženském sjezdu, v září roku 1865, byla vyslovena myšlenka zřízení ústřední záložny. Po důkladné diskusi byl tento projekt pro četné nevýhody opuštěn a na druhém sjezdu v roce 1868 bylo rozhodnuto zřídit jako centrální instituci všech záložen regulérní obchodní akciovou banku, která dostala název Živnostenská. Banka neměla sloužit jen záložnám, ale byla koncipována i jako banka eskontní, sloužící veškerým českým obchodníkům a živnostníkům. K další integraci dochází až v roce 1884, kdy byla založena Jednota záložen.

Všechny záložny, které vznikly před rokem 1873 se řídily císařským patentem č. 253/1852 o spolcích. Patent neupravoval jejich vnitřní strukturu, záložny musely žádat o koncesi státní orgán, který je později kontroloval a mohl i zrušit. Patent o spolcích brzy přestal vyhovovat a byl nahrazen zákonem č. 70/1873 Ř.z. o společenstvech výdělkových a hospodářských, označovaný též jako „družstevní zákon.“⁶

6. *V českých zemích platil „Randův, družstevní zákon s revizní novelou (1911) až do roku 1952, v Rakousku platí s novelami dodnes.*

Družstva se na základě ohlášení zapisovala do družstevního rejstříku, povinně vytvářela tři vnitřní orgány – valnou hromadu, představenstvo a dozorčí radu a přijímala své stanovy. Družstva se dělila na družstva s ručením obmezeným, které se vázalo na členské podíly (v této době většina) a družstva s ručením neomezeným, kde členové ručili celým svým jměním. Na družstva bylo přeměněno již existujících asi 520 záložen.

Ve druhé polovině 80. let dochází k vytváření nového typu záložen, založených na myšlenkách Friedricha Wilhelma Raiffeisena, a nazývaných proto po něm jako „raiffeisenky“.⁷ Byly zakládány hlavně v malých venkovských obcích. Zárukou pro návratnost úvěrů byla jednak vzájemná osobní znalost členů a také neomezené ručení členů za závazky družstva. Levnost úvěru byla dosahována minimálními provozními náklady, protože téměř všechny funkce v raiffeisence byly neplacené, čestné.

První raiffeisenky vznikají na severozápadní Moravě (1886 - Horní Vražná, 1887 - Běloutín) v okrese Nový Jičín. Po pomalejším začátku se odtud prudce rozšířily po moravském a českém venkově.⁸ Od poloviny 90. let až po první světovou válku dochází k bouřlivému početnímu nárůstu a rozmachu raiffeisenek. V tomto období vznikalo v našich zemích každoročně asi 200 nových úvěrních družstev Raiffeisenova typu. Zatímco v roce 1897 jich bylo necelých 600, po patnácti letech fungování – v roce 1912 – jich působilo téměř 3700.

Raiffeisenky, stejně jako občanské a živnostenské záložny v 60. letech, pociťovali potřebu sdružit se ve speciální instituci. Proto vznikla, v roce 1895, Ústřední jednota českých hospodářských společenstev. Koncentrovala u sebe přebytky jedněch ústavů a současně uspokojovala peněžní potřeby druhých, vykonávala funkce poradní, kontrolní a vyrovnávací. Zanedlouho však bylo jasné, že stále rostoucí raiffeisenky potřebují dokonalejší, organizačně a kapitálově lépe vybavenou instituci. Touto centrálou se stala v roce 1911 Agrární banka.

7. *V Čechách se pod vlivem protiněmeckého nacionalismu vžil název kempeličky, na Moravě se užívalo tradiční označení raiffeisenky.*

8. *Pramen: PLECHÁČEK, Ivo: K dějinám spořitelnictví v Československu*

2. Právní úprava v ČSR v letech 1918-38

Vznik samostatné Československé republiky přinesl četné hospodářské, měnové a politické problémy, které se přímo i nepřímo odrazily v činnosti a organizaci družstevního peněžnictví. Němci usazení v pohraničí se snažili připojit k Velkoněmecké říši a Maďaři se nechtěli vzdát Horní země. Největším problémem pro záložny však byly dezolátní měnové poměry, které nová republika převzala. Hlavním nástrojem obnovy měny se stala Rašínova peněžní reforma, na jejímž provádění se účinně podílely i družstevní peněžní ústavy.⁹ Nutné bylo i překonat chaotický stav slovenského peněžnictví, které bylo silně centralizováno a podřízeno maďarským ústředím v Budapešti.¹⁰

Na počátku existence nového státu rozeznáváme čtyři hlavní typy ústavů peněžního družstevnictví - spořitelny

- záložny Schultze - Delitschova typu
- okresní záložny hospodářské
- záložny Raiffeisenova typu (kampeličky)

Důležité poslání v úvěrové soustavě meziválečného Československa měly občanské a živnostenské záložny. Šlo o záložny budované podle Schultze-Delitschova systému jako městská úvěrní družstva, založená na omezeném ručení. Poskytovaly směnečné úvěry, prováděly eskont směnek, úvěry lombardní, hypotéční a osobní kryté ručením. Síť těchto záložen se během první republiky značně rozšířila, byly vedle raiffeisenek nejrozšířenější formou peněžních ústavů v českých zemích. Roku 1920 vznikl, jako jejich ústředí, Svaz založen s funkcí organizační, revizní a poradní.

Z venkovských peněžních ústavů měly důležitou úlohu, při úvěrování malovýroby v zemědělském podnikání, okresní hospodářské záložny. Velkou podporu jim poskytovala agrární strana, která je zcela ovládala. Podle zákona z roku 1924

9. *Hlavním účelem peněžní reformy, která probíhala v březnu 1919, bylo za první vytvoření československé koruny (a tak osamostatnění naší měny od rakousko-uherské) a za druhé snížení celkového množství oběživa (působí protiinflačně).*

10. *Na Slovensku bylo celkem 248 záložních kas, slovenské tvořily zhruba polovinu. Jejich organizačním i peněžním ústředím byl polostátní celouherský ústav Országos Kozmönti Hitelsövetkezet v Budapešti. Jmenoval funkcionáře záložen, povoloval větší zápujčky a mohl i rušit usnesení družstva.*

byly dokonce prohlášeny za ústavy veřejné a díky tomu se prosadilo obligatorní ručení zastupitelského okresu za 1/10 celkového objemu vkladů. Velký význam to mělo u veřejnosti, v jejichž očích se hospodářské záložny přiblížily výjimečnému postavení spořitelen.^{/11}

Základní stavební jednotku družstevních peněžních ústavů však na venkově představovaly raiffeisenky, které i v době první republiky poskytovaly nejlevnější úvěry. Měly totiž jen minimální režii, neboť jejich funkcionáři se spokojovali jen s malou roční odměnou. Jistotu vkladatelů zajišťovalo neomezené ručení vlastním majetkem. Úvěry byly povolovány pouze v okruhu působnosti družstva, kde byla solventnost dlužníků dostatečně známa. Počet raiffeisenek se v letech snižoval a kolísal i počet jejich členů. Vklady narůstaly především v první polovině 20. let, v době krize došlo k jejich redukci a následné stabilizaci. Byly to právě raiffeisenky, které se vypořádaly nejlépe s následky krize. Nejhůře na tom byly naopak spořitelny, které utrpěly citelné ztráty a u některých způsobily i omezení a ztrátu mobility.^{/12}

3. Družstevní záložny v období let 1938-45

Slibný rozvoj peněžních družstev přerušila 2. světová válka. Po zabrání Sudet fašistickým Německem se česká úvěrní družstva přesunula z okupovaného území do zbytku Československa, německá byla ale připojena k německým družstevním svazům. Přesunem však téměř všechny české záložny ztratily předpoklady pro další činnost a po nějaké době byly nuceny přistoupit k likvidaci.

Po březnové okupaci došlo k reorganizaci družstevního peněžnictví. Její podstatou byla centralizace a napojení ústředí na Říši.^{/13} Všechny ústavy byly podřízeny jednomu ústředí a tím byl Ústřední svaz peněžnictví pro Čechy a Moravu. Účast v něm byla povinná a výlučná, nebylo dovoleno, aby vedle něj existovaly jiné svazy. Došlo k vytvoření Ústřední družstevní banky, kam směřovaly všechny finanční přebytky záložen, a která byla přímo napojena na obdobnou

11. *Agrárikům se však nepodařilo prosadit platnost tohoto zákona mimo Čechy*

12. *Pramen: SMRČKA a kol.: Vývoj družstevnictví na území ČSFR, Svépomoc. Praha 1992, s.163 a násl.*

13. *Nástrojem tohoto se také stalo vládní nařízení 113/1941 Sb., kterým do sféry Ministerstva financí spadly všechny ústavy s výjimkou Národní banky a Poštovní spořitelny.*

německou instituci. S odůvodněním na přebujelost bylo zahájeno slučování ústavů, nejdříve spořitelů a posléze i záložny, a to s cílem přizpůsobit české poměry německému vzoru. Na Moravě byly z tohoto důvodu v roce 1942 zrušeny přežívající a neproduktivní kontribučenské záložny a jejich majetek byl připojen k nejbližší spořitelně.

4. Právní úprava po 2. světové válce do r. 1952

Po osvobození záložny obnovovaly majetek a znovu pronikaly do předmnichovských pohraničních oblastí. Byly zachovány 3 družstevní ústředí a čtyři družstevní svazy vytvořené v době protektorátu. Kosmetickou změnou bylo zrušení Ústřední družstevní banky a její nahrazení předválečnou Všeobecnou družstevní bankou.

Záložny byly překážkou komunistů, protože svou činností podporovaly hospodářské podnikání drobných a středních podnikatelů a rolníků a tím bránily nastolení diktatury proletariátu.

Společenské změny v roce 1948 měly negativní dopad na družstevní záložny. Vzniklo Lidové peněžní ústředí v Praze a do jednotlivých záložny byly ustanoveny tzv. zatímní správy. Přes nesouhlas členů dochází k nucenému slučování všech ústavů peněžního družstevnictví a podřizování je jedinému vedení.^{/14} Tyto subjekty ztrácí podobu družstev, neuplatňují základní družstevní principy.

Spořitelny a záložny v sídle okresního soudu se nuceně sloučily v jeden ústav (OSAZ), a stejný proces proběhl i v ostatních městech okresu, kde spojením vznikají Spořitelny a záložny (SAZ). Tyto ústavy byly průnikem orgánu veřejno-právního a družstevního, správu tvořili z poloviny zástupci národního výboru a z poloviny delegáti z družstev. Raiffeisenky na venkově zůstaly zachovány, ale sloužili již jen jako pobočky OSAZ. OSAZ se staly poradním a peněžním ústředím všech družstevních peněžních ústavů v okrese a byly podřízeny Lidovému peněžnímu ústředí v Praze.^{/15}

14. *Stalo se tak na základě zákona 181/1948 Sb. o organizaci peněžnictví*

15. *Pramen: PLECHÁČEK, Ivo: K dějinám spořitelnictví v Československu, Tiskár na České spořitelny, Praha 1984, s.29-32*

Takto zdeformované fungovalo peněžní družstevnictví do roku 1952, kdy bylo definitivně zničeno. Celá síť družstevního peněžnictví se tehdy stala zákonem 84/1952 Sb. součástí národního podniku Státní spořitelna.

5. Obnovení peněžního družstevnictví po roce 1989

Po roce 1952 sektor družstevních záložen z českých zemí zcela vymizel. Naproti tomu v Západní Evropě, ale také v Polsku a Maďarsku, se celý tento sektor plynule vyvíjel a s většími či menšími obtížemi se dokázal přizpůsobit sociálním a ekonomickým změnám po 2. světové válce.

Po neúspěšné snaze o obnovu v období konce 60.let se další možnost k obnově peněžního družstevnictví naskytla přijetím zákona č. 158/1989 Sb. o bankách a spořitelnách. Podle tohoto zákona mohly vznikat družstevní peněžní ústavy – družstevní spořitelny. Družstevní spořitelny jako družstevní podniky si měly upravovat své poměry podle tehdy platných družstevních zákonů. Pro provoz bank i spořitelen byla určena stejná zákonná pravidla a oba typy subjektů podléhaly jednotnému dozoru. Žádné družstevní spořitelny (záložny) však podle tohoto zákona nevznikly a tento zákon byl záhy zrušen zákonem 21/1992 sb. o bankách. Zákon o bankách vznik peněžního ústavu ve formě družstva nepřipouštěl a nepřipouští ani dnes.

Dalším impulsem k obnově peněžního družstevnictví tak bylo jeho zařazení do programu stálé komise pro bankovníctví Poslanecké sněmovny na podzim roku 1993 a vyčlenění skupiny poslanců k přípravě zákona. Práci této skupiny monitorovali a připomínkovali zástupci Ministerstva financí a ČNB. Po intenzivních a složitých jednáních byl konečný návrh zákona předložen v září 1994 Poslanecké sněmovně. Schválen byl pak 20. dubna 1995, účinnosti nabyl 1. ledna 1996. Ústupky a kompromisy dávaly tomuto zákonu jen omezenou použitelnost a již tehdy bylo zřejmé, že bude nutno velmi brzy přistoupit k jeho novelizaci.

I přes výrazný vliv zahraničních úprav nedošlo k přizpůsobení tohoto zákona evropské úpravě peněžních institucí.

II. Současná právní úprava v ČR

Základním právním předpisem pro družstevní záložny je zákon č. 87/1995 Sb. o spořitelních a úvěrních družstvech (dále ZSÚD) ve znění novel 100/2000 Sb., 406/2001 Sb., 212/2002 Sb., 257/2004 Sb., 280/2004 Sb., 377/2005 Sb., 413/2005 Sb., 56/2006 Sb., 57/2006 Sb. a 70/2006 Sb. Tento předpis však obsahuje pouze zvláštní úpravu, vedle něho musíme pracovat s obecnou úpravou obsaženou v obchodním zákoníku (§1 odst.2 ZSÚD). Pro vztah těchto dvou předpisů se uplatní klasické pravidlo *lex specialis derogat generali*.

1. Základní charakteristika

Pojem a předmět činnosti

Družstevní záložna je právnická osoba založená ve formě družstva, která svým členům poskytuje především finanční služby. Družstevní záložny nejsou bankami podle zákona č. 21/1992 Sb. i když k nim mají velmi blízko a jejich činnost se nepovažuje za provozování živnosti.¹⁶

Družstevní záložna je podnikatelem a její činnost splňuje podmínky podnikání podle §2 odst.1 obchodního zákoníku. Vykonává soustavnou činnost samostatně, svým jménem, na vlastní odpovědnost a za účelem dosažení zisku.

Její podnikatelská činnost je však specifická. Provozuje především finanční činnost a to za účelem podpory hospodaření svých členů a vedle toho poskytuje navíc svým členům další služby k uspokojování jejich potřeb. Finančními činnostmi se v zákoně rozumí přijímání vkladů a poskytování úvěrů, záruk a peněžních služeb v různých formách, zajišťování hospodářských, sociálních nebo jiných potřeb družstva. Můžeme připomenout účast záložen při stavbě sociálních a obecně prospěšných zařízení a staveb za první republiky. Právě zaměřením na finanční služby se liší od družstev, což náš zákonodárce reflektoval samostatnou právní úpravou. Sociální a hospodářská podpora členům a poskytování finančních služeb téměř výlučně členům ji na druhou stranu odlišují od bank.

Podle mého názoru v podstatě zůstává záložna družstvem, tj. společenstvím

16. §1 odst. 5 ZSÚD

neuzavřeného počtu osob založeným za účelem podnikání nebo zajišťování hospodářských, sociálních anebo jiných potřeb členům. Podnikatelský prvek tu vystupuje ještě více do popředí než u jiných družstev a jen těžko je představitelná záložna založená převážně k nepodnikatelským účelům.

Jak jsem uvedl výše, záložna je podnikatelem a můžeme ji přiblížit čtenáři a zároveň ji definovat pomocí jednotlivých prvků definice podnikání (§2 odst.2 ObZ) jako jejich identifikačních znaků.

Právní subjektivita

Družstevní záložna je právnickou osobou s vlastní právní subjektivitou, tj. má způsobilost k právům a povinnostem a způsobilost k právním úkonům.¹⁷ Její subjektivitu můžeme charakterizovat určitými znaky:

- má vlastní majetek oddělený od majetku jejích členů,
- může samostatně vstupovat do práv a závazků,
- je právně odpovědná za své jednání, její členové za její závazky zásadně neručí,
- má vlastní organizační strukturu.

Firma družstevní záložny

Záložna činí právní úkony při své podnikatelské činnosti pod obchodní firmou, tj. názvem pod kterým je zapsána do obchodního rejstříku.¹⁸ Obchodní firma se skládá ze dvou částí a to kmene a povinného dodatku. Pro tvorbu kmene neobsahuje ObZ žádná omezení. Nepřípustná by však byla firma, která by byla klamavá nebo se přičila dobrým mravům. Zákon (ZSÚD) umožňuje záložně zvolit si jeden ze čtyř povinných dodatků (viz. níže). Po provedené volbě a zápisu by však obchodní společnosti měly užívat firmu v tom tvaru, ve kterém je v rejstříku uveden. Tvorba a užívání firmy musí být vždy v souladu s firemními zásadami, mezi které patří zásada individualizační, pravdivosti a přiměřenosti, jasnosti a jednotnosti.¹⁹

17. *podrobněji FIALA, J: Občanské právo hmotné, 1. vydání, Doplněk, Brno 1999*

18. *Pramen: POKORNÁ, J: Subjekty obchodního práva, MU v Brně, Brno 1997, str.17-23*

19. *O zásadách píše podrobněji ELIÁŠ, K: Kurz obchodní práva, C.H.Beck, Praha 1997, str.100*

Zpravidla se vyskytuje osobní, věcný nebo fantazijní kmen. Osobní kmen vyjadřuje vztah záložny k určité osobě, zpravidla zakladateli. Vzpomenutí zakladatele ve firmě je výhodné v tom, že čestnost a dobré jméno této osoby v dané oblasti či podniku podpoří vstup nových členů a tím podpoří rozvoj dané záložny v začátcích (Pokorný, družstevní záložna). Věcný kmen vyjadřuje vztah k území, společnému povolání družstevníků nebo jinému objektivně existujícímu prvku (Slovácké spořitelní družstvo, Čáslavská družstevní záložna). Fantazijní kmen nemá reálný základ, má za cíl upoutat (Družstevní záložna Fio, Rodinná družstevní záložna atd.).

Povinný dodatek vyjadřuje společenskou formu. U záložen musí povinný dodatek obsahovat jednu ze čtyř, v zákonně uvedených forem, a to:

- spořitelní a úvěrní družstvo, nebo
- družstevní záložna, nebo
- spořitelní družstvo, nebo
- úvěrní družstvo.

Družstevní záložna si musí vybrat a používat jednoho z těchto dodatků a nikdo jiný než právnická osoba založená podle zákona č. 87/1995 Sb. nesmí tohoto označení používat.

Obchodní firma záložny je primárně chráněna ustanovením § 12 ObZ, sekundární ochranu poskytují ustanovení § 44 a následující ObZ o nekalé soutěži.²⁰

Sídlo

Dalším identifikačním znakem záložny je její sídlo. Každá právnická osoba může mít jenom jedno sídlo. Novela obchodního zákoníku č. 370/2000 Sb. změnila ustanovení §2/3 tak, že sídlo družstva je adresa, zapsaná jako sídlo nebo místo podnikání v obchodním rejstříku. Podnikatel si tak může vybrat, zda si jako sídlo nechá zapsat do obchodního rejstříku místo podnikání nebo vlastní sídlo.

Ještě horší změnu přinesla novela s rozlišováním sídla a skutečného sídla. Cílem této změny bylo zabránit existenci tzv. fiktivních sídel. To jest případům,

20. a) Podle §44 ObZ není potřeba, aby k újmě došlo

b) Ochrana podle §12 ObZ je absolutní. Záložna, která byla dotčena na svých právech se může domáhat ochrany vůči každému, vůči podnikateli i nepodnikateli.

kdy měla více než stovka společností jako sídlo zapsanu adresu téže pražské vily.^{/21} Podnikatel má tedy povinnost zapsat do obchodního rejstříku jako sídlo své "skutečné sídlo" (§ 2 odst.3 poslední věta ObZ), ale poněvadž zde chybí sankce, vypadá to, jako by právní úprava počítala s existencí sídla a skutečného sídla jako dvou různých míst. To může způsobit problémy v civilním procesu a daňovém řízení.

Všechno ale změnila novela ObZ č. 501/2001 Sb. Opustila dualitu sídla a místa podnikání tím, že vypustila definici sídla. Do obchodního rejstříku se zapisuje pouze místo podnikání podnikatele. Podnikatel by měl zapsat do rejstříku své skutečné místo podnikání. Zákon však nadále neobsahuje sankci za nesplnění této povinnosti.

Pojem sídlo zůstal zachován u organizační složky podniku, kde se jím rozumí adresa jejího umístění.

Identifikační číslo

Identifikační číslo je číselný kód, který slouží k odlišení podnikatelů. Jednomu subjektu lze zásadně přidělit pouze jedno identifikační číslo, a pokud bylo jednou určité identifikační číslo přiděleno, nelze jej již nikdy nikomu jinému přidělit, ani když jeho držitel zanikl. Družstevním záložnám přiděluje toto číslo rejstříkový soud při prvozápisu záložny do obchodního rejstříku. Soud sám čísla nevytváří, ale sděluje mu je Český statistický úřad.^{/22}

Právní jednání

Družstevní záložna, jako každá právnická osoba, je umělým subjektem, a proto musí jednat vždy prostřednictvím určité fyzické osoby. Družstevní záložna jedná statutárním orgánem nebo za ní jedná zástupce (§13 odst.1 ObZ).^{/23}

Statutárním orgánem záložny je představenstvo. Jednání představenstva se považuje za přímé jednání záložny. Představenstvo může jednat ve všech věcech záložny. Jednání představenstva družstvo zavazuje i tehdy, když překročí svou pravomoc danou mu zákonem nebo stanovami. V takových případech pak

21. ELIÁŠ, K: *Společnost s ručením omezeným, Prospektrum. Praha 1997, str.29*

22. *Podrobnosti vytváření a přidělování IČO upravuje zákon 89/1995 Sb. o státní statistické službě*

23. *Právní úprava této problematiky vychází z občanského zákoníku, §13 ObZ zde platí jako lex specialis*

nastupuje civilní, správní a trestní odpovědnost jeho členů. I kdyby stanovy nebo členská schůze omezily tuto všeobecnou působnost představenstva a zveřejnily to v obchodním rejstříku, nemá toto omezení účinnost vůči třetím osobám (§13 odst.5 ObZ).

Vedle toho mohou za záložnu jednat i zástupci a to na základě zákona nebo smlouvy. Důležitý je rozsah zastupitelského oprávnění.

Při zákonném zastoupení platí, že zástupce je oprávněn ke všem úkonům, ke kterým při svěřené činnosti zpravidla dochází. Překročení oprávnění musí být posuzováno individuálně, podle okolností konkrétního případu. V případě překročení oprávnění tímto zástupcem, vznikají záložně závazky z jeho jednání jen tehdy, pokud se právní úkon týká jejího předmětu podnikání a jen tehdy, když druhý účastník právního úkonu nemohl vědět, že zástupce jedná nad úroveň svého oprávnění (§ 20/2 OZ) V praxi by mohli záložnu takto zastupovat ředitel záložny nebo vedoucí její organizační složky.

Při smluvním zastoupení se uplatní § 31 a následující ustanovení OZ o plné moci. V plné moci musí být uveden rozsah zmocněncova oprávnění. Zmocněnec jedná vlastním jménem, ale práva a povinnosti z jeho jednání vznikají záložně (nepřímé zastoupení). Překročil-li zmocněnec své oprávnění z plné moci, je záložna jeho jednáním zavázána, pokud jeho jednání schválila, nebo neoznámila-li osobě, s níž zmocněnec jednal, svůj nesouhlas s neoprávněným jednáním zmocněnce, bez zbytečného odkladu. Pokud je udělována plná moc k písemnému právnímu úkonu, musí být podle §243/3 ObZ podepsána dvěma členy představenstva, jeden podpis nestačí.^{/24}

Výslovně je v zákoně (§ 1 odst.8 z. č. 87/1995 Sb.) vyloučena možnost prokury.

2. Majetek záložny

Současná právní úprava rozlišuje základní kapitál a zapisovaný základní kapitál. Základní kapitál je souhrn členských podílů, k jejichž splacení se zavázali

24. Podle §31 odst.4 může být plná moc udělena i ústně. Písemná musí být tehdy, pokud je právní úkon činěn písemně nebo týká-li se plná moc více právních úkonů. Platí, že stačí podpis jednoho člena představenstva pod plnou mocí.

členové záložny. V družstevní záložně se, díky neustálému proměňování počtu členů, neustále mění výše základního kapitálu. Zákonodárce však potřeboval, aby byl majetek záložny určen nějakou pevnou částkou a proto vytvořil pojem zapisovaného základního kapitálu. Zapisovaný základní kapitál je část základního kapitálu určená stanovami, která se zapisuje do obchodního rejstříku. Z obchodního zákoníku nevyplývá žádný přímý vztah mezi základním kapitálem a zapisovaným základním kapitálem. Výše zapisovaného základního kapitálu tedy zcela závisí na vůli ustavující členské schůze a mohla by dosáhnout až výše základního kapitálu. To však není pravděpodobné, díky proměnlivosti počtu členů družstevní záložny. Zákon (ZSÚD) nicméně požaduje, aby výše zapisovaného základního kapitálu neklesla pod 500.000,- Kč a aby byl celý splacen už před podáním žádosti k ČNB.

Jinými zajišťovacími instituty v majetkové oblasti jsou zajišťovací fondy. Družstevní záložna je povinna zřídit dva zajišťovací fondy – rizikový a rezervní.

Rizikový fond zřizuje záložna po svém vzniku ke krytí rizik z poskytovaných úvěrů a záruk. Zřizuje ho ve výši nejméně 10% ročního zisku po zdanění. Je nejasné, v jaké výši ho záložna zřídí, neboť v okamžiku vzniku nedosahuje žádný zisk. Zisk může získat podnikáním a zjistit ho až z účetní uzávěrky. Ta se však pravidelně vypočítává ke konci hospodářského roku a navíc uzávěrka může vykazat ztrátu.

Podle mého názoru by bylo vhodné, inspirovat se úpravou garančního fondu u družstev. Garanční fond se rovněž vytváří při vzniku, ale vypočítává se ze zapisovaného základního kapitálu, který je určen pevnou částkou a zjistitelný už při vzniku (§235 ObZ).

Záložna je povinna doplňovat rizikový fond až do doby, než dosáhne 20% souhrnu nesplacených úvěrů a záruk poskytnutých záložnou.

Rezervní fond se vytváří při vzniku záložny, nebo se vytvoří až za rok, v němž dosáhne družstevní záložna poprvé zisku. Do rezervního fondu musí záložna vložit nejméně 10% ze zisku po zdanění. Jeho vytvoření už při vzniku je nepravděpodobné, protože by si tím záložna podvázala část prostředků a vznikly by jí stejné problémy, které jsem popsal u vzniku rizikového fondu. Rezervní fond musí být každoročně doplňován nejméně o 10% zisku po zdanění až do doby, kdy výše

rezervního fondu dosáhne 20% základního kapitálu. Bohužel zde zákonodárce opět zvolil nešťastnou formulaci. Výše základního kapitálu se totiž váže na členskou základnu, která není neměnná, ale neustále se mění. Pokud tedy záložna chce splnit svou zákonnou povinnost, musí neustále kontrolovat výši základního kapitálu a propočítávat, zda výše rezervního fondu odpovídá zákonem stanovenému limitu.²⁵

Závěrem můžeme říci, že způsob vzniku fondů i určení limitů, kterých mají fondy dosahovat, je nejasný a nedomyšlený. I po novelách zůstává tato úprava nezměněna, a je tak jedním z největších nedostatků ZSÚD.

3. Proces vzniku záložny

3.1. Přípravná fáze

Zákon rozděluje proces vzniku do několika navazujících kroků. Prvotním krokem je založení. K založení družstevní záložny dochází na ustavující členské schůzi. Před vlastní ustavující členskou schůzí musí dojít k přípravným jednáním, o kterých se zákon nezmiňuje, ale bez kterých k založení nemůže dojít. Při přípravných pracích „iniciátoři“, vytvoří přípravný výbor, přesvědčí nejméně 30 lidí k podání členské přihlášky do záložny a připraví členskou schůzi. Ještě před konáním členské schůze je nutné poslat pozvánku na ni přihlášeným osobám, zajistit jejich co největší účast (nejméně 30), vytipovat a přemluvit osoby do volených orgánů a určit svolatele ustavující členské schůze. Zákon výslovně zakazuje zastupování osob, které podaly přihlášku do záložny na ustavující členské schůzi (§2 odst. 3 ZSÚD).

3.2. Založení

Po svém svolání si nejprve členská schůze zjistí, zda je usnášeníschopná. Hned poté zvolí členská schůze svého předsedajícího. Do té doby řídí schůzi svolatel (§ 224 odst.3 ObZ). Následuje hlasování o výši členského podílu a zapisovaném základním kapitálu, schvalování stanov a volba představenstva, kontrolní komise a úvěrové komise. Uchazeči o členství se musí zavázat

25. DVOŘÁK, T: *Družstevní právo*, C.H.Beck, Praha 2001, str.55

k členským vkladům, dosahujícím stanovami určené částky zapisovaného základního kapitálu, aby záložna byla platně založena.

Uchazeč o členství, který hlasoval proti přijetí stanov, má možnost vzít svoji přihlášku zpět. Uchazeči o členství je tak dána možnost vystoupit z nově vznikající záložny.

Průběh ustavující členské schůze se povinně osvědčuje notářským zápisem. Povinnými přílohami je seznam kandidátů členství, výše členského podílu a schválené stanovy. Oproti dřívější úpravě mají tyto notářské zápisy charakter osvědčovací, tzn. že mají charakter veřejných listin. Notář už pouze neosvědčuje průběh ustavující členské schůze, ale potvrzuje, že hlasování, rozhodnutí a celý průběh byly v souladu se zákonem.

Na den založení záložny navazuje běh několika lhůt. Do 15 dnů od konání ustavující členské schůze je nutné splatit základní členský podíl. Vzhledem k tomu co bude řečeno dále, je podle mě nutné, aby v této lhůtě byl splacen celý zapisovaný základní kapitál, tedy minimálně 500 tisíc Kč. Při počtu 40 členů by každý musel splatit 12,5 tisíce, při počtu 50 členů 10 tisíc.

Důležité je určení osob, které jednají za záložnu do doby vzniku. Nejvhodnější by bylo, kdyby ustavující členská schůze pověřila touto činností členy zvoleného představenstva. Tito určení členové pak za záložnu jednají, zavazují ji a činí všechny potřebné kroky ke vzniku záložny. Seznam všech těchto jednání musí předložit příslušnému orgánu záložny. Příslušný orgán má lhůtu 3 měsíců od zápisu záložny do obchodního rejstříku, aby rozhodl, zda tato jednání schválí či nikoliv.²⁶ Představenstvo pak účastníkům těchto závazkových vztahů sdělí, zda byly schváleny či nikoliv. Pokud je schválí, platí, že záložna je z těchto jednání zavázána od samého počátku. Domnívám se, že problém by zakladateli nastal, kdyby představenstvo některé jeho jednání neschválilo. V takovém případě by byl z tohoto závazku zavázán sám.

26. *Novela ObZ 30/2000 Sb. změnila ustanovení §64, který mluví o jednáních za založenou společnost. Dřívější dikce – závazky, které uzavře zakladatel přecházejí na společnost okamžikem jejího vzniku, pokud je představenstvo do 3 měsíců neodmítne – zvýhodňovala zakladatele, kteří toho často zneužili. Dnešní úprava je naopak diskriminuje a záleží na ochotě a připravenosti představenstva uznat do 3 měsíců všechna jednání zakladatele za jednání družstva (záložny).*

3.3. Povolení ČNB

Základní podmínkou, kterou je třeba splnit, aby záložna jako subjekt práva vůbec vznikla, je včasné (§62 odst.1 ObZ) podání návrhu na zápis založené družstevní záložny rejstříkovému soudu. Záložny se tedy stejně jako všechna ostatní družstva zapisují do obchodního rejstříku.

Než je podán návrh na zápis záložny do obchodního rejstříku, je nutné získat povolení od ČNB. ČNB povolení uděluje na žádost, po přezkoumání všech zákonem stanovených podmínek. Povolení se uděluje na dobu neurčitou a nelze je převést na jinou osobu. Zaniká dnem nabytí právní moci rozhodnutí o odnětí povolení nebo dnem zrušení družstevní záložny.

Žádost o povolení musí obsahovat (§2a ZSÚD):

1. Obchodní firmu a sídlo záložny.
2. Výši zapisovaného základního kapitálu družstevní záložny.
3. Věcné a organizační předpoklady pro výkon navrhovaných činností, vyplývající zejména ze stanov nebo jiných vnitřních předpisů.
4. Návrh obchodního plánu družstevní záložny.
5. Listiny prokazující založení družstevní záložny a splacení celého zapisovaného základního jmění.
6. Listiny potvrzující bezúhonnost osob zvolených do orgánů záložny.

Bezúhonnou je osoba, která nebyla pravomocně odsouzena:

- a) pro majetkoprávní trestný čin,
 - b) trestný čin, jehož skutková podstata souvisí s předmětem činnosti družstevní záložny,
 - c) úmyslný trestný čin podle trestního zákona a která tuto skutečnost prokáže výpisem z trestního rejstříku, který není starší tří měsíců.
7. Listiny potvrzující odbornou způsobilost osob zvolených do orgánů záložny.

Odborně způsobilou je osoba, která má:

- a) ukončené úplné střední vzdělání a nejméně 2 roky praxe v peněžních službách (§3 odst.1 a,b,c ZSÚD) nebo ukončené vysokoškolské vzdělání,
- b) nemá pracovní nebo obdobný poměr k subjektu, který nakládá s cennými papíry uvedenými v §3 odst.2 písm c) ZSÚD.

Za významné pozitivum považuji to, že ČNB má právo vyžádat si opis z evidence Rejstříku trestů ohledně osob navržených nebo zvolených do funkcí v družstevní záložně. ČNB rozhodne o žádosti do 60 dnů od jejího doručení nebo doplnění.

3.4. Zápis do obchodního rejstříku

Záložna vzniká dnem, ke kterému byla zapsána do obchodního rejstříku. Návrh na zápis musí být podán do 90 dnů od založení nebo od doručení podnikatelského oprávnění (§62 ObZ). Vzhledem k tomu, že ČNB vydá povolení daleko později po založení, počítá se tato lhůta až od doručení povolení. Zmeškáním této lhůty právo podat návrh na zápis zaniká.

4. Stanovy

Stanovy jsou základní vnitřní předpis záložny. Jejich význam ještě zvýrazňuje neexistence zakladatelského dokumentu, jakými jsou společenská nebo zakladatelská smlouva u obchodních společností.

Zákon č. 87/1995 Sb. obsahuje speciální a výlučnou úpravu stanov k obecné úpravě v obchodním zákoníku. Ve stanovách mohou být pouze ty obligatorní nebo fakultativní náležitosti, které zákon vyjmenovává.

Stanovy musí obsahovat (obligatorní náležitosti):

1. obchodní firmu a sídlo družstevní záložny,
2. předmět činnosti družstevní záložny,
3. vznik, zánik a podmínky členství,
4. základní práva a povinnosti členů k družstevní záložně a družstevní záložny k členům,
5. výši členského podílu a způsob jeho splácení,
6. působnost představenstva, kontrolní komise a úvěrové komise a počet jejich členů, délku jejich funkčního období, způsob ustavování, působnost, způsob jejich svolávání a jednání a lhůty, ve kterých se scházejí,
7. způsob použití zisku a způsob úhrady případné ztráty,
8. výši zapisovaného základního kapitálu,

9. výpovědní lhůtu pro zánik členství při vystoupení člena,
10. podmínky pro poskytování služeb podle §3 odst.1 písm.d) ZSÚD,
11. základní podmínky pro činnosti podle §3 odst.2,
12. výši zápisného, které slouží ke krytí nákladů spojených se vznikem členství,
13. způsob a rozsah převodu pravomocí úvěrové komise na jiné osoby,
14. uhrazovací povinnost členů a její podmínky,
15. bližší podmínky poskytování informací členům o hospodaření záložny a
16. finanční řád.

Fakultativními náležitostmi stanov jsou:

- a) prodloužení lhůty pro splatnost vypořádacího podílu (§ 4 odst. 6 písm.a ZSÚD),
- b) podrobnosti svolání náhradní členské schůze (§5a odst. 2 ZSÚD),
- c) stanovení podmínek bezúhonnosti a odborné způsobilosti pro další vedoucí pracovníky družstevní záložny (§6a odst.1 ZSÚD),
- d) rozšíření střetu zájmů (§7 odst.6 ZSÚD),
- e) pravidla rozdělování zisku (§9 odst.1 ZSÚD),
- f) pravidla vyšší tvorby rizikového a rezervního fondu a pravidla zřízení a tvorby dalších fondů (§10 odst.2 ZSÚD).²⁷

Výčet obligatorních náležitostí je do značné míry shodný s úpravou u družstev v ObZ. Stanovy záložny však obsahují náležitosti, které ve stanovách družstva z povahy věci nenajdeme. Je to výpovědní lhůta pro zánik členství při vystoupení člena, podmínky pro poskytování služeb a činností, výši zápisného, způsob a rozsah převodu pravomoci úvěrové komise na jiné osoby, bližší podmínky poskytování informací členům, finanční řád, uhrazovací povinnost členů a její podmínky.

Stanovy jsou přijímány na ustavující členské schůzi, bez jejich schválení není záložna založena. Jejich zákonnost následně zkoumá ČNB i rejstříkový soud. Změnu stanov může schválit pouze členská schůze, s jejich změnou musí souhlasit

27. DVOŘÁK, T: *Družstevní právo*, C.H.Beck, Praha 2001, str.102

ČNB a změněné stanovy musí být doručeny do 30 dnů rejstříkovému soudu.²⁸ Na jejich platnost, účinnost a obsah se použijí ustanovení občanského zákoníku o právních úkonech.

Zvláštností záložen je, že vedle stanov povinně přijímají i jiné vnitřní předpisy, a to jednací řády. Jednací řády schvaluje členská schůze pro každý orgán záložny (§6 odst.7 ZSÚD).

5. Členství

Členem družstevní záložny může být pouze fyzická osoba, která má plnou způsobilost k právům, povinnostem a právním úkonům. Způsobilost k právům a povinnostem se obecně nabývá narozením. Způsobilost k právním úkonům nabývá fyzická osoba zletilostí, tj. dovršením 18 let anebo rozhodnutím soudu při uzavření manželství.

Uchazeč o členství musí splnit podmínky vyplívající ze zákona a ze stanov:

- podat přihlášku
- splatit základní nebo vstupní členský podíl
- splnit další podmínky upravené stanovami

Po splnění těchto podmínek vzniká členství dnem vzniku záložny nebo přijetím za člena na základě písemné členské přihlášky.

Družstvo vede seznam všech svých členů. Do seznamu se zapisuje kromě jména, bydliště, též výše členského podílu a jeho splacení. Člen záložny má právo do seznamu nahlížet a žádat vydání potvrzení o svém členství a zapsaných údajích, představenstvo dále umožní každému, kdo osvědčí právní zájem, do seznamu též nahlédnout.

5.1. Práva a povinnosti členů

Základní povinností člena je splatit členský podíl ve lhůtách stanovených zákonem nebo stanovami. S tímto úzce souvisí uhrazovací povinnost, pokud o ní

28. Pokud představenstvo svoji povinnost nesplní, neznamená to neplatnost stanov. Pouze platí, že třetí osoby se mohou dovolávat nového znění stanov (§27 odst.5 ObZ), ale záložna nemůže vůči třetím osobám namítat znění stanov, které dosud nebylo zveřejněno (§27 odst.3 ObZ)

rozhodne členská schůze (viz. níže). K majetkovým právům náleží právo na vypořádací podíl při zániku členství. Právo na řízení a kontrolu činnosti záložny se realizuje účastí na členské schůzi a s tím spjatou zásadou jeden člen - jeden hlas, právem volit a být zvolen do orgánů záložny a právem nahlížet do všech rozhodnutí volených orgánů. Člen má právo podat soudu návrh na vyslovení neplatnosti usnesení členské schůze, pokud je v rozporu s právními předpisy nebo stanovami záložny. Podmínkami podání návrhu je:

- že člen požádal o zaprotokolování námitky na členské schůzi, která usnesení přijala nebo námitku oznámil představenstvu do jednoho měsíce od konání této schůze
- že návrh soudu byl podán do jednoho měsíce ode dne, kdy člen požádal o zaprotokolování nebo od oznámení námitky představenstvu (§ 242 ObZ).²⁹

5.2. Zánik členství

a) Písemnou dohodou člena a družstevní záložny

Pro dohodu přikazuje ObZ písemnou formu, její obsah však blíže neupravuje. Dohoda musí splňovat obecné náležitosti právních úkonů – vůle (určitá, skutečná, vážná, prostá omylu), projevu vůle, shody vůle s projevem atd. Z požadavku určitosti můžeme odvodit, že dohoda by měla obsahovat den ukončení členství.

b) Vystoupením člena

Vystoupení je jednostranný právní úkon člena vůči družstevní záložně. Právní úprava v § 231 odst. 2 ObZ předpokládá, že stanovy určí výpovědní lhůtu. Tato lhůta však nesmí překročit limit 6 měsíců od doručení písemného projevu člena o vystoupení, představenstvu.

c) Vyloučením člena na základě rozhodnutí představenstva

Člen může být z družstevní záložny vyloučen, jestliže opětovně a přes výstrahu porušuje členské povinnosti nebo spáchal úmyslný trestný čin proti družstevní

29. POKORNÁ, J.: *Subjekty obchodního práva, MU v Brně, Brno 1997, str.336.*

záložně nebo jejímu členu. O vyloučení rozhoduje představenstvo, pokud stanovy neurčí jinak. Vyloučení musí být členovi oznámeno písemně a člen má právo podat proti rozhodnutí o vyloučení odvolání k členské schůzi. Může rovněž podat návrh soudu, aby prohlásil rozhodnutí členské schůze za neplatné, pokud členská schůze rozhodla v rozporu s právními předpisy nebo stanovami.

d) Smrtí

Členský podíl u družstevní záložny nelze zdědit. Jako vždy při zániku členství za trvání záložny, vzniká i dědici nárok na vypořádací podíl a vyplacení uložených vkladů po odečtení pohledávek záložny.

e) Zánikem družstevní záložny

Zánik je procesem několika po sobě jdoucích kroků. Po zrušení proběhne likvidace a pokud je jejím výsledkem likvidační zůstatek, může se rozdělit mezi členy.

Další způsoby zániku členství uvedené v § 231 ObZ – prohlášení konkurzu na majetek člena, zamítnutí návrhu na prohlášení konkurzu pro nedostatek majetku člena, exekuce členských práv a povinností – se díky specifické povaze členství v družstevní záložně neuplatní.

5.3. Členský podíl

Asi nejzřetelnějším projevem vztahu člena k družstevní záložně je členský podíl.^{/30} Členským podílem může být pouze peněžitý podíl a je tedy zakázáno, vkládat nepeněžité vklady ve formě věcí nebo jiných majetkových hodnot. Peníze je možné ukládat v české i zahraniční měně.^{/31} Peníze v zahraniční měně je však nutné vyjádřit v českých korunách.

Výše členského podílu je obligatorní náležitostí stanov (§226 odst.1 písm. d ObZ).

30. Členským vkladem se pro účely z.87/1995 Sb. rozumí členský podíl (§4 odst.4).

31. Po novele 406/2001 Sb. může záložna vést účty i v zahraniční měně.

Každý člen se může zavázat pouze k jednomu členskému podílu, jehož výše je shodná pro všechny členy a určují ji stanovy. Rozhodnutí členské schůze o snížení členského podílu, změnou příslušného ustanovení stanov, je neplatné bez předchozího souhlasu ČNB. ČNB posoudí toto snížení ve vztahu k povinnosti družstevní záložny dodržovat pravidla a ukazatele stanovené v §11 ZSÚD s ohledem na bezpečnost a stabilitu družstevní záložny.

Uchazeči o členství v nově vznikající záložně jsou povinni splatit členský podíl do 15 dnů od konání ustavující členské schůze (§224 odst.5 ObZ). Uchazeči o členství u záložny již vzniklé jsou povinni splatit svůj členský podíl do 15 dnů od podání písemné členské přihlášky.

Členský podíl se splácí před vznikem záložny správcí vkladů. Správce vkladů je člen představenstva pověřený touto činností ustavující členskou schůzí. Záložna se stává vlastníkem členského podílu dnem vzniku záložny, tedy zápisem do obchodního rejstříku.

Při zániku členství za trvání družstevní záložny vzniká členu nebo jeho dědici nárok na:

- a) vypořádací podíl
- b) vyplacení uložených vkladů po odečtení nesplacených úvěrů

Družstevní záložna má právo započíst si svoje splatné pohledávky proti úrokům z vkladů, vkladům a vypořádacímu podílu člena. Může také odmítnout vyplatit úroky z vkladů, vklady nebo vypořádací podíl členovi, který je v prodlení se splátkami členského podílu nebo nevypořádal své závazky vůči družstevní záložně.

Vypořádací podíl se vyplácí v penězích ve výši splaceného členského podílu. Vypořádací podíl je splatný po uplynutí jednoho měsíce po schválení roční účetní uzávěrky, v němž skončilo členství. Stanovy mohou tuto lhůtu prodloužit až na 12 měsíců. Oproti úpravě u družstev je tato problematika značně zjednodušena.

5.4. Uhrazovací povinnost

Členové záložny neručí za její závazky, jsou však povinni krýt její ztrátu uhrazovací povinností. Výši uhrazovací povinnosti člena vůči záložně určují stanovy, musí však být nejméně dvojnásobkem členského podílu. Pokud by stanovy výši uhrazovací povinnosti neurčily, bude to dvojnásobek členského

podílu. Jelikož je výše členského podílu pro všechny členy záložny stejná, je i výše uhrazovací povinnosti pro všechny stejná.

Stanovy mohou stanovit uhrazovací povinnost:

- a) rozdílně pro jednotlivé členy v závislosti na výši jejich uložených vkladů, tj. vkladů uložených na běžných vkladových účtech,
- b) vyšší pro členy všech nebo některých volených orgánů, přičemž stanovy ji mohou stanovit rozdílně i pro jednotlivé volené orgány.

Dokonce by záložna mohla použít tyto způsoby modifikace uhrazovací povinnosti zároveň nebo v kombinaci.

Členové družstevní záložny jsou povinni splnit svoji uhrazovací povinnost do 30 dnů od konání členské schůze, která rozhodla o úhradě ztráty družstva uhrazovací povinností členů.

6. Orgány záložny

Záložna má čtyři základní obligatorně vytvářené orgány: členskou schůzi, představenstvo, kontrolní komisi a úvěrovou komisi. Kromě toho si může záložna zřídit i jiné orgány, záleží na uvážení členské schůze.

6.1. Členská schůze

Členská schůze je základní orgán družstevní záložny. Schází se ve lhůtách určenými stanovami, nejméně jedenkrát za rok. Zákon (ZSÚD), oproti obchodnímu zákoníku, nestanovuje určení lhůt jako obligatorní nebo fakultativní náležitost stanov.³² Tyto a další otázky řeší, povinně vytvářený jednací řád jako vnitřní předpis, který stojí mimo stanovy.

Členská schůze musí být svolána, požádá-li o to třetina členů družstevní záložny nebo kontrolní komise. Nejčastěji se členská schůze svolává pozvánkou, a to dopisem, faxem, elektronickou poštou. Členská schůze rozhoduje o nejdůležitějších otázkách záložny. Není-li svolaná členská schůze usnášeníschopná, svolá

32. ZSÚD vypočítává náležitosti stanov záložny a tento výčet je výlučný.

představenstvo náhradní členskou schůzi. Náhradní členská schůze se koná do 3 týdnů s nezměněným pořadem jednání a je vždy usnášeníschopná. Schopnost náhradní členské schůze usnášet se za všech okolností, se stala velkým problémem záložen.^{/42}

Při hlasování má zásadně každý člen jeden hlas a je vyloučeno zastupování. Členská schůze rozhoduje o nejdůležitějších otázkách družstevní záložny. V případech, kdy zákon svěřuje řešení určité otázky do působnosti členské schůze, nelze ji svěřit jinému orgánu záložny. Takové rozhodnutí nebo ustanovení stanov by byly absolutně neplatné. Členská schůze si však může, svým rozhodnutím, přivlastnit rozhodování otázek, které spadají do působnosti jiného orgánu záložny.

Členská schůze rozhoduje zásadně nadpoloviční většinou přítomných členů. Z této zásady platí dvě výjimky. Členská schůze rozhoduje dvoutřetinovou většinou hlasů

- a) o způsobu úhrady ztráty družstevní záložny,
- b) o splynutí, sloučení nebo rozdělení družstevní záložny.

6.2. Představenstvo

Představenstvo je řídicí orgán záložny, rozhoduje o všech záležitostech, které nebyly svěřeny jinému orgánu. Zároveň je statutárním orgánem, jedná tedy ve všech záležitostech záložny, má neomezené jednatelské oprávnění. Zákon (ZSÚD) mu výslovně svěřuje rozhodování o:

1. úročení vkladů a úvěrů, o přijetí nebo poskytnutí úvěru jiné záložně či bance,
2. nákupu a prodeji dluhopisů,
3. o poplatcích za činnosti a služby členům.

Jednání představenstva zavazuje záložnu vůči třetím osobám i tehdy, je-li v rozporu se zákonem nebo stanovami. V takovém případě však odpovídají členové představenstva za vzniklou škodu. Představenstvo provádí pokyny a rozhodnutí členské schůze. Nesmí však provést pokyn, který je v rozporu se zákonem. Pokud je rozhodnutí či pokyn nevhodný musí na tuto nevhodnost upozornit členskou schůzi.

Pokud aspoň jeden člen představenstva informuje členskou schůzi o nevhodnosti jejího rozhodnutí či pokynu a požádá o zaprotokolování této námitky, je představenstvo zbaveno odpovědnosti za provedení takového pokynu (§6a odst.2 ZSÚD). Tato konstrukce není dobrá a podle mého názoru, by mělo představenstvo odpovídat za své činy za všech okolností, jak je to běžné v Západní Evropě.

Představenstvo je povinno vypracovat výroční zprávu a po schválení členskou schůzí, zprávu i s účetní uzávěrkou poslat ČNB.

Obecně jedná navenek předseda nebo místopředseda. Pod písemným právním úkonem musí být podepsáni minimálně 2 členové představenstva. Představenstvo má povinnost se sejít do 10 dnů od výzvy kontrolní komise.

Členy představenstva volí a odvolává členská schůze.³³ Jejich funkční období nesmí přesáhnout 5 let, stanovy mohou určit kratší období. Funkční období členů prvního představenstva nesmí překročit 3 roky. Pokud stanovy neurčují jinak, jsou předseda a místopředseda voleni představenstvem. Předseda, a v jeho nepřítomnosti místopředseda, připravuje a řídí jednání představenstva.

Představenstvo jedná podle povinně vytvářeného jednacího řádu, který schvaluje členská schůze (§6 odst.7 ZSÚD).

6.3. Kontrolní komise

Je kontrolním orgánem, kontroluje veškerou činnost družstva a projednává stížnosti jeho členů. Je nezávislá na ostatních volených orgánech, odpovídá pouze členské schůzi. Jakékoliv omezení její kontrolní pravomoci je neplatné a to i omezující ustanovení stanov. Vyjadřuje se povinně k účetní uzávěrce a návrhu na rozdělení zisku nebo úhrady ztráty. Ostatní orgány jsou povinny ji informovat o možných nedostatcích, přijímá stížnosti členů, může požadovat jakékoliv informace o hospodaření od představenstva. Sama neodstraňuje nedostatky, nýbrž upozorňuje a vyžaduje zjednání nápravy od představenstva. Pokud představenstvo ve věci nejedná, může komise informovat členskou schůzi, v krajním případě i ČNB.

33. Členy všech volených orgánů volí a odvolává členská schůze. Toto její právo ne může být změněno stanovami (§239 odst.4 b ObZ)

Skládá se nejméně ze 3 členů, v čele stojí předseda. Předseda, popřípadě místopředseda, jsou zpravidla voleni členy komise, ale mohou být voleni i členskou schůzí. Schází se nejméně jednou za 3 měsíce. Jeden nebo více členů mohou být pověřeni jednotlivými úkony, přičemž mají oprávnění kontrolní komise.

6.4. Úvěrová komise

Úvěrová komise je speciální orgán, rozhoduje o poskytování úvěrů členům, o poskytování záruk za úvěry členům a o způsobech zajištění úvěrů. Má nejméně 3 členy, kteří jsou voleni členskou schůzí z řad členů družstevní záložny. Právě povinné členství členů úvěrové komise je velkým nedostatkem a předmětem kritiky. Je tak omezována možnost profesionálního rozhodování o úvěrech odborníky. Stejně jako ostatní orgány postupuje podle vlastního jednacího řádu, který schvaluje členská schůze. Pokud není stanoveno vnitřními předpisy jinak, rozhoduje nadpoloviční většinou přítomných členů. Může převést část výkonu svých pravomocí na jiné osoby, avšak odpovědnost členů úvěrové komise podle § 6a odst.2 ZSÚD je tím zachována.

Za škodu, kterou způsobili při výkonu své funkce porušením právních povinností, odpovídají členové úvěrové komise společně a nerozdílně.

7. Způsoby zrušení záložny

Stejně jako při vzniku záložny, tak i při zániku rozlišujeme dvě základní fáze, zrušení a zánik. Zrušení je první fáze, bez něho nemůže dojít k zániku.

Podle mého názoru se ustanovení §257 ObZ o zrušení družstva nepoužijí pro zrušení družstevní záložny automaticky, ale v modifikované podobě vyplývající ze zákona o úvěrních a spořitelních družstvech. Záložna se tak zrušuje:

- a) usnesením členské schůze,
- b) prohlášením konkurzu,
- c) zamítnutím návrhu na prohlášení konkurzu pro nedostatek majetku,
- d) rozhodnutím soudu,
- e) odnětím povolení ČNB,
- f) uplynutím doby,
- g) dosažením účelu.

7.1. Usnesení členské schůze

Členská schůze může kdykoliv rozhodnout o zrušení záložny, nebrání-li tomu zvláštní důvody (např. konkurz). Může tak učinit z jakéhokoliv důvodu i bez udání důvodu, ale potřebuje předchozí souhlas ČNB. Rozhodnutí členské schůze musí být osvědčeno notářským zápisem. Pro rozhodování o sloučení, splynutí a rozdělení se použije §5a odst.1 ZSÚD, podle kterého je nutná kvalifikovaná dvoutřetinová většina přítomných členů. V ostatních případech rozhoduje členská schůze nadpoloviční většinou hlasů přítomných členů.

7.2. Rozvrhové usnesení

Od účinnosti novely obchodního zákoníku č. 370/2000 Sb. se záložna nezrušuje už prohlášením konkurzu, ale až zrušením konkurzu po splnění rozvrhového usnesení podle § 44 odst.1 písm.b ZKV. Je to změna k lepšímu, která vyřešila situaci, kdy soud vyhlásil konkurz, ale později ho zrušil pro nesplnění podmínek k jeho vyhlášení. Společnost však již byla zrušena v důsledku chybného rozhodnutí soudu. Dnes je společnost zrušena až ke dni právní moci usnesení o zrušení konkurzu.

7.3. Zrušení konkurzu z důvodu nedostatku majetku

Na záložnu je podán návrh na konkurz. Soud již v řízení o prohlášení konkurzu zjistí, že majetek záložny nebude postačovat ani k úhradě nákladů konkurzu a návrh na konkurz zamítne. Právní mocí tohoto usnesení se záložna zrušuje. Proti tomuto usnesení však mohou navrhovatelé, věřitelé a ČNB podat odvolání. Pokud odvolací soud změní nebo zruší usnesení konkurzního soudu, pak je konkurzní soud povinen znovu rozhodnout o návrhu na prohlášení konkurzu, přičemž je vázán názorem odvolacího soudu.

7.4. Rozhodnutí soudu

Záložna vstupuje do likvidace zrušením. Záložna vstupuje do likvidace zásadně rozhodnutím členské schůze jako svého nejvyššího orgánu. Toto oprávnění členské schůze však není výhradní. Vzhledem k ustanovení §13 odst.1 a 2 ZSÚD, kde se zakládá právo soudu rozhodnout z vyjmenovaných důvodů o zrušení

záložny, má právo přijmout rozhodnutí o zrušení záložny rovněž soud. Příslušný je krajský soud v jehož obchodním rejstříku je záložna zapsána. Soud rozhoduje zásadně usnesením.

Zákon stanoví, že soud může na návrh orgánu státní správy, orgánu nebo člena družstevní záložny nebo osoby, která osvědčí právní zájem, rozhodnout o zrušení záložny a její likvidaci, jestliže:

- a) počet členů klesl pod 30,
- b) souhrn členských vkladů klesl pod 500 tisíc Kč,
- c) uplynulo 6 měsíců ode dne, kdy skončilo funkční období orgánu družstevní záložny a nebyl zvolen nový orgán nebo byla porušena povinnost svolat členskou schůzi anebo záložna po dobu delší než jeden rok neprovozuje žádnou činnost,
- d) založením, splynutím, sloučením nebo rozdělením záložny byl porušen zákon.

Kromě toho vstupuje do likvidace záložna, které zůstal majetek i po:

1. zrušení konkursu po splnění rozvrhového usnesení,
2. zrušení konkurzu soudem z důvodu nedostatku majetku,
3. zamítnutí návrhu na konkurz soudem pro nedostatek majetku.

Aktivní legitimaci k podání návrhu na zrušení družstevní záložny mají, jak vyplývá ze zákona, kromě ČNB i jiné orgány státní správy, orgány družstevní záložny a její řadoví členové a dále rovněž osoba jenž osvědčí právní zájem. Soud by mohl zrušit družstevní záložnu za splnění zákonných podmínek na návrh i jen jednoho člena. Za orgán státní správy, který je k podání návrhu oprávněn, lze kromě ČNB považovat např. finanční úřad, kterému záložna dluží určitou částku na daních, a jiné orgány státní správy, které mají ze své pravomoci nějaký vztah k družstevní záložně (Okresní úřad sociálního zabezpečení, úřad práce aj.). Za osobu, která osvědčí právní zájem, lze považovat např. jinou družstevní záložnu, která je věřitelem větší peněžní částky, ale která proto, že je jediným věřitelem, nemůže podat návrh na konkurz.

V odstavci druhém §13 ZSÚD se dále stanoví, že soud může na návrh ČNB rozhodnout o zrušení záložny a její likvidaci také tehdy, jestliže opatření ČNB podle

§28 byla neúčinná. Aktivně legitimovaným subjektem k podání návrhu na zrušení záložny je v tomto případě pouze ČNB, přičemž návrh je podle zákona oprávněna podat pouze za předpokladu, že opatření podle §28 odst.1 ZSÚD, která v družstevní záložně zavedl a jejichž cílem bylo odstranění nedostatku v činnosti družstevní záložny, nebyla účinná.

7.5. Odejmutí povolení ČNB

Záložna vstupuje též do likvidace tehdy, když ČNB v souladu s ustanovením §28g odst.1 odejme družstevní záložně povolení působit jako družstevní záložna, a to z důvodů trvalých nedostatků v činnosti. Podle výslovného znění zákona (§28g odst.2) může být povolení dále odňato, jestliže družstevní záložna nezahájila činnost do 12 měsíců ode dne povolení nebo po dobu 6 měsíců nepřijímá vklady od členů nebo jim neposkytuje úvěry nebo bylo povolení získáno na základě nepravdivých údajů uvedených v žádosti či jiným nikoliv řádným způsobem.

7.6. Uplynutí doby

Záložna se zrušuje dnem, kdy uplynula doba, na kterou byla zřízena. Skutečnost, že je záložna založena na dobu určitou musí být výslovně určena ve stanovách. Členská schůze může změnit stanovy a to tak, že zruší časový limit nebo prodlouží časový limit existence záložny.

7.7. Dosažení účelu

Zvláštním způsobem zrušení záložny je omezení její existence na dosažení určitého účelu. Doba její existence je tedy neznámá. Stanovy musí logicky obsahovat účel a prohlášení, že jeho dosažením se záložna zrušuje. Členská schůze může odhlasovat změnu stanov a tím vyloučit toto ustanovení.

Zrušení záložny a důvod zrušení se zapisují do obchodního rejstříku. Povinnost podat návrh na zápis má představenstvo nebo likvidátor pokud záložna vstoupila do likvidace. Pokud byl zamítnut návrh na konkurz pro nedostatek majetku, pak návrh na výmaz podává konkurzní soud (§12a odst.4 ZKV).

Rozlišujeme dva základní druhy zrušení, s likvidací a bez likvidace. V případě zrušení bez likvidace přechází majetek záložny na jejího právního nástupce. Při rušení s likvidací dochází ke skutečnému zrušení společnosti. Vypořádá se majetek a závazky a záložna zaniká. Vypořádání se neuskuteční pokud záložna nemá žádný majetek (zrušení konkurzu nebo návrhu na konkurz pro nedostatek majetku).

8. Zrušení s likvidací

Na likvidaci záložny se, z důvodu neexistence jiné úpravy, použijí ustanovení § 70-75b ObZ o likvidaci obchodních společností s odchylkami v §259 ObZ a §13 ZSÚD. Likvidaci můžeme charakterizovat jako vypořádání majetkových práv a závazků a jiných otázek před skutečným zánikem záložny. Je to obligatorní fáze před zánikem jakékoliv společnosti.

8.1. Likvidátor

Likvidátorem může být pouze fyzická osoba starší 18 let plně způsobilá k právním úkonům, která splňuje podmínky bezúhonnosti a odborné způsobilosti podle §2a odst.7 ZSÚD a nemá závazky vůči družstevní záložně. Další podmínky mohou určit stanovy. Likvidátora jmenuje a odvolává na návrh družstevní záložny ČNB, ta také podává příslušné návrhy do obchodního rejstříku.³⁴ Návrh podává orgán určený ve stanovách, jinak ho jmenuje členská schůze. Pokud o likvidaci rozhodl soud, pak likvidátora jmenuje tento soud (§13 odst.1 a 2).

Záložna předloží ČNB návrh na jmenování likvidátora nejpozději do 5 dnů od svého zrušení či ukončení činnosti likvidátora, a to včetně listin prokazujících, že navržený likvidátor splňuje podmínky. V případě, že záložna nepředloží tento návrh ve stanovené lhůtě nebo osoba navržená pro výkon funkce likvidátora nespĺňuje podmínky zákona nebo stanov, jmenuje likvidátora ČNB. Pokud by byla ČNB nečinná, jmenuje likvidátora soud.³⁵

34. *Do obchodního rejstříku se zapisuje zrušení záložny, právní důvod zrušení, vlastní vstup do likvidace a osoba likvidátora (§ 28 odst.6 ObZ). Zápis likvidátora má nově pouze deklaratorní účinky.*

35. *ČNB nelze stíhat za nečinnost při likvidaci, v opačném případě by se likvidace zastavila. Navíc můžeme aplikovat §71 odst.2 ObZ.*

Funkce likvidátora končí:

1. smrtí,
2. odvoláním ČNB nebo soudem,
3. rezignací na funkci,
4. skončením likvidace.

V případě, že likvidátor skončí funkci ještě před dokončením likvidace, předloží záložna nejpozději do 5 dnů ČNB návrh na jmenování nového likvidátora. V případě nesplnění těchto podmínek jmenuje likvidátora ČNB sama.

Na odpovědnost likvidátora se použijí přiměřeně ustanovení §243 odst.8 ObZ o odpovědnosti členů představenstva. Likvidátor je povinen vykonávat svoji funkci s péčí řádného hospodáře, přičemž důkazní břemeno v případném sporu nese likvidátor. Je otázkou, čím se bude řídit vztah záložny a likvidátora. Záložna pouze podává návrh, likvidátora jmenuje ČNB.

Likvidátor má zásadně nárok na odměnu za výkon funkce. Bližší pravidla jeho odměňování určuje vyhláška č. 479/2000 Sb. Likvidátor činí jménem záložny jen úkony směřující k likvidaci záložny. Vystupuje tedy v pozici orgánu záložny. Je-li jmenováno více likvidátorů a není-li stanoveno něco jiného, platí, že každý z nich působí samostatně, nezávisle na ostatních likvidátorech. Zároveň však musí svoji činnost koordinovat, aby nedocházelo ke zbytečným komplikacím.

Likvidátor při jednání jménem záložny používá její obchodní firmu s dodatkem „v likvidaci.“

8.2. Postup likvidace

Ačkoliv to zákon výslovně neříká, nepřímě z něj vyplývá, že na likvidátora přechází působnost představenstva záložny. Ihned po zahájení činnosti musí ke dni vstupu záložny do likvidace sestavit mimořádnou účetní uzávěrku a soupis jmění a zaslat každému členu záložny a věřiteli, který o to požádá, soupis jmění záložny. Likvidátor musí oznámit vstup do likvidace všem známým věřitelům a vyzvat všechny ostatní věřitele, aby přihlásili své pohledávky ve stanovené lhůtě, která nesmí být kratší než 3 měsíce (§73 ObZ).

V průběhu likvidace je povinen uspokojit nejprve mzdové nároky zaměstnanců záložny. Pokud likvidátor zjistí předlužení záložny, musí podat návrh na

prohlášení konkurzu krajskému soudu, v jehož rejstříku je záložna zapsána. Má potom povinnost všestranně pomáhat a spolupracovat s konkurzním správcem.

Likvidátor je povinen vyrovnat všechny daňové a poplatkové povinnosti záložny vůči státu, krajům a obcím. Rovněž je povinen vyrovnat všechny nedoplatky na sociálním a zdravotním pojištění a příspěvky na státní politiku zaměstnanosti.

Likvidační zůstatek se rozdělí mezi členy způsobem určeným stanovami, pokud stanovy nic neurčují, vyplatí se členům splacený členský podíl a případný zbytek se rozdělí rovnoměrně mezi členy. Likvidace končí rozdělením likvidačního zůstatku podle §259 ObZ. Po rozdělení likvidačního zůstatku likvidace skončila, ale záložna, jako právnická osoba, ještě stále existuje. Likvidátor podá, do 30 dnů od skončení likvidace, návrh na výmaz záložny z obchodního rejstříku. Výmazem z obchodního rejstříku záložna zaniká.

Velká novela ObZ č. 370/2000 Sb. přinesla řešení problému, kdy se po ukončení likvidace objevil další majetek společnosti. Pokud se nový majetek objeví po likvidaci, ale ještě před výmazem záložny z obchodního rejstříku, soud v takovém případě rozhodne o obnovení likvidace a jmenuje likvidátora (§75b odst.1 ObZ). Pokud se další majetek objeví až po výmazu záložny z obchodního rejstříku, soud zruší výmaz záložny z obchodního rejstříku, vydá rozhodnutí o obnovení likvidace a jmenuje likvidátora.

9. Zrušení bez likvidace

Jedná se o případ, kdy se záložna zrušuje s právním nástupcem, který přebírá všechny nebo část majetku záložny. U záložen přichází v úvahu sloučení, splynutí a rozdělení. Změna právní formy a převod jmění na společníka jsou u družstevních záložen zákonem vyloučeny. O sloučení, splynutí a rozdělení rozhoduje členská schůze a k platnosti usnesení je třeba souhlasu alespoň dvou třetin hlasů přítomných členů. Ke sloučení, splynutí a rozdělení je navíc třeba předchozího souhlasu ČNB, přitom se postupuje stejně, jako při žádání o povolení podle §2a.

9.1. Fúze

a) Sloučení $A + B = A$ nebo $A + B + C + D = A$

Při sloučení přechází jmění záložny na jinou již existující záložnu, přičemž jedna záložna zvětší své jmění a jedna nebo více záložek zaniká. Na nový subjekt přecházejí veškerá práva a povinnosti dosavadního subjektu, včetně těch z pracovněprávních vztahů.

b) Splynutí $A + B = X$ nebo $A + B + C + D = Y$

Při splynutí dochází k zániku dvou nebo více záložek a přesunu jejich jmění na novou dosud neexistující záložnu. Dosavadní záložky zanikají a jejich jmění přechází na nově zakládanou záložnu. Výmaz zanikajících subjektů a zápis nově vznikající záložky se provede v obchodním rejstříku k témuž dni.

Pro sloučení a splynutí, označované jednotně jako fúze, platí společné podmínky.

Fúze je přípustná kdykoliv za existence záložny, a to dokonce tehdy, je-li záložna v úpadku a na její majetek byl vyhlášen konkurz nebo povoleno vyrovnání.

Záložna se může sloučit nebo splynout jen s jinou záložnou. Je nutné vypracovat projekt fúze, kde se zváží všechna pro i proti a s tímto projektem se seznámí členové záložek účastnících se fúze. Členům musí být ponechána dostatečná doba k posouzení projektu a poté je svolána členská schůze, aby rozhodla o projektu fúze. Fúze je schválena, pokud se pro ni vysloví dvoutřetinová většina členské schůze. O této členské schůzi musí být vypracován notářský zápis. S fúzí musí vyslovit souhlas ČNB.

Pokud člen fúzované záložny nechce být členem nástupnického subjektu, může ze záložny vystoupit ke dni účinnosti fúze. Vystoupit může pokud svůj úmysl oznámí představenstvu do jednoho týdne od členské schůze, která rozhodla o fúzi. Pokud člen vystoupil, je mu povinen nástupnický subjekt vyplatit jeho vypořádací podíl do jednoho měsíce od účinnosti fúze.

9.2. Rozdělení

Zákon rozeznává tři druhy rozdělení, a to rozdělení sloučením, rozdělení se založením nových záložek a rozdělení kombinací obou těchto typů.

- a) Při rozdělení sloučením dochází k tomu, že záložna se rozdělí a její části vplynou do již existujících záložen. Kapitál zanikající záložny, včetně všech závazků, se rozdělí a přechází na již existující záložny, původní záložna zaniká.
- b) Při rozdělení se založením nových záložen se původní záložna rozdělí a z jejich jednotlivých částí vzniknou nové záložny. Kapitál zaniklé záložny přechází na nově vznikající záložny.
- c) Při kombinaci dochází k tomu, že záložna se rozdělí na několik částí, některé z nich se přemění na nové záložny a některé části se začlení do již existujících záložen.

Při všech těchto rozděleních přechází veškerý majetek, veškerá práva a povinnosti na nástupnické subjekty, včetně práv a povinností z pracovněprávních vztahů. Původní rozdělovaná záložna přitom zaniká po předchozím zrušení bez likvidace. Všechny rejstříkové zápisy se provedou k témuž dni.

Stejně jako při fúzi musí být splněny určité společné podmínky. Není možné rozdělení záložny, která je v úpadku, na níž byl vyhlášen konkurz nebo povoleno vyrovnání. Představenstvo rozdělované záložny musí vypracovat projekt rozdělení a seznámit s ním členy. Po dostatečné lhůtě pro seznámení s projektem rozdělení, je svolána členská schůze, na které se rozhodne rozdělení. Aby mohla být záložna rozdělena, musí pro projekt hlasovat dvoutřetinová většina přítomných členů. S rozdělením musí vyslovit souhlas ČNB. Po jeho souhlasu dojde k zápisu změn do obchodního rejstříku.

Člen rozdělované záložny z ní může vystoupit tím, že tento svůj úmysl oznámí představenstvu do 7 dnů od konání rozdělovací členské schůze. Dnem zápisu změny do obchodního rejstříku mu vzniká nárok na vypořádací podíl. Svého podílu se může domáhat po kterékoliv záložně.

Všechny nástupnické záložny ručí za závazky, které na ně přešly z rozdělované záložny společně. Věřitelé zaniklé záložny mají právo požadovat jistotu k zajištění svých pohledávek od nástupnických záložen. Pokud věřitel, přes svou snahu, nezjistil, na kterou z nástupnických záložen dluh přešel, může požadovat plnění závazku po kterékoli z nich.

10. Neplatnost záložny

Kromě zrušení může soud prohlásit též neplatnost družstevní záložny. Právní úpravu neplatnosti obsahuje § 68a odst.1 ObZ. Tato úprava stanovuje důvody, pro které je možné napadnout platné založení společnosti. Platí zásada, že po vzniku družstevní záložny nelze zrušit rozhodnutí, jímž se povoluje zápis družstevní záložny do obchodního rejstříku.³⁶ Cílem této úpravy je ochrana práv a oprávněných zájmů třetích osob, které tyto osoby nabyly k družstevní záložně po jejím vzniku v dobré víře. Řízení je možné zahájit i bez návrhu, účastníky jsou záložna a navrhovatel.

Důvody neplatnosti jsou:

1. skutečný předmět činnosti je nedovolený nebo odporuje veřejnému pořádku,
2. ve stanovách chybějí podstatné údaje, tedy údaje o obchodní firmě, výši členských podílů, výše zapisovaného základního kapitálu nebo předmětu podnikání,
3. počet zakladatelů je nižší než 30.

Důvody uvedené v § 68a odst.2 písm. a),d), e) ObZ se u družstevních záložen neuplatní. Důvodem neplatnosti nemůže být neuzavření společenské nebo zakladatelské smlouvy, protože takové smlouvy se při zakládání družstevní záložny nepoužívají. V družstevních záložnách se neuplatní ustanovení o minimálním splácení vkladů, protože celý členský podíl (vklad) musí být splacen do 15 dnů od schválení členství. Rovněž důvod, že by všichni zakladatelé byly nezpůsobilí k právním úkonům, je při jejich počtu (minimálně 30) velmi nepravděpodobný.

Nejspornější je písmeno f). Podle něj má soud prohlásit neplatnost společnosti, pokud počet zakladatelů byl, v rozporu se zákonem, nižší než dva. Je otázkou zda to máme chápat (v souladu s gramatickým výkladem) doslova, nebo zda (v souladu s logickým výkladem) nesmí počet zakladatelů, vzhledem k požadavkům ZSÚD, klesnout pod třicet. Já sám se přikláním k logickému výkladu.

36. *Proti rozhodnutí rejstříkového soudu je možné podat odvolání a to v patnáctidenní lhůtě od vydání rozhodnutí do jeho právní moci. jiný opravný prostředek není přípustný. Toto neplatí, pokud soud pravomocně zamítne zápis společnosti do obchodního rejstříku.*

Toto ustanovení platí pro obchodní společnosti a družstva. U všech těchto subjektů postačují k jejich založení, za určitých okolností, dva zakladatelé. U družstevní záložny je jejich počet stanoven neúprosně na třicet. Nikdy nebudou stačit dva. Pokud bychom použili gramatický výklad, pak by toto ustanovení pro družstevní záložny ztratilo smysl.

Dnem právní moci rozhodnutí krajského soudu o neplatnosti vstupuje záložna do likvidace. Právní vztahy do nichž neplatná záložna vstoupila zůstávají zachovány.

III. Pojištění vkladů dle úpravy v ČR

Systém pojištění vkladů v družstevních záložnách je podobný systému pojištění vkladů v bankách (z. č. 21/1992 Sb.).

Základním orgánem v oblasti pojištění vkladů založen je Zajišťovací fond družstevních záložen (dále jen Fond). Fond je právnickou osobou, zapisuje se do obchodního rejstříku, jeho sídlem je Praha. Fond není státním fondem, nevztahuje se na něho zákon o rozpočtových pravidlech ČR č. 576/1990 Sb., ani předpisy o pojišťovnictví. Do systému zasahuje i ČNB, která jmenuje členy představenstva Fondu a každoročně schvaluje rozpočet Fondu. Vlastní činnost Fond financuje ze zisku, který získá investováním peněžitých prostředků.

Účast všech záložen na systému pojištění vkladů je povinná, nemohou dát přednost klasickému pojištění.^{/37}

Fond je řízen tříčlenným představenstvem. Jeho členy jmenuje a odvolává ČNB. Funkční období je tříleté, přičemž každý rok se jeden člen vymění. K výměně osoby však nemusí dojít, člen může být zvolen do funkce opakovaně. Zákon nestanovuje lhůtu, po kterou může zůstat jeden člen v představenstvu. Tato funkce je čestná, neplacená. Člen představenstva má pouze právo na náhradu nákladů vzniklých v souvislosti s výkonem funkce.^{/38}

Otázky související s činností Fondu neupravené zákonem, upravuje statut Fondu.

37. *Záložny oslovily pojišťovny působící na českém trhu, ale pojistit vklady jim nabídla pouze pojišťovna Slavia. Její podmínky byly však tak nevýhodné, že by se členové nikdy náhrad svých vkladů nedočkali.*

38. *Tato formulace zákona je nedomyšlená. Brání se tak tomu, aby do představenstva zasedli odborníci a aby se členové představenstva mohli věnovat své práci na sto procent.*

IV. Subjekty dozorující činnost družstevních záložen

1. Srovnání řešení dozorových institucí ve světě

Ve světě užívané modely regulace a dozoru finančních trhů se od sebe značně liší v důsledku konkrétních ekonomických podmínek fungování finančních trhů, k nimž patří zejména ekonomická úroveň země na straně jedné a historicky dané institucionální zvláštnosti; jde zejména o právní systém té které země. Důležitou roli v řadě zemí hrají i politické programy a osobní prvky. Lze říci, že v současné době neexistuje cosi jako univerzální model uspořádání dozoru, používají se různé formy integrovaného či sektorového dozoru. Evropská unie zatím nevydala žádné směrnice týkající se organizační stránky dozorové činnosti. Úroveň integrace v oblasti dozoru finančních trhů je možno posuzovat z několika hledisek. Jednak ji lze posoudit podle míry koncentrace objemu finančních operací v jednotlivých institucích regulace a dozoru, a dále pak podle celkového počtu institucí odpovědných za regulaci a dozor. Pokud jde o první charakteristiku, ČR dosahuje poměrně vysoké koncentrace dozoru, protože více než osmdesát procent objemu finančních aktiv všech dozorovaných institucí je regulováno a dozorováno jediným subjektem, tj. bankovním dohledem ČNB. Je to důsledkem toho, že klíčovou úlohu mezi finančními institucemi v naší zemi hrají banky, podobně jako je tomu i v jiných zemích, kde je bankovní sektor rozvinut. Banky jsou v četných případech též zakladateli ostatních podniků finančních služeb (včetně těch, které plně či částečně podléhají jiným dozorovým úřadům). Příkladem sektorového uspořádání, které ještě v nedávné době jednoznačně převládalo a v řadě zemí převládá dosud, je Řecko, Španělsko, Portugalsko, Finsko, Francie, Lucembursko a polovina zemí, které v květnu 2004 přistoupily k Evropské unii. Odpovídá mu i současná organizace dozoru nad finančním trhem v ČR, tvořená čtyřmi samostatnými subjekty. Příkladem států, které již sjednotily dozory do jedné instituce, je Dánsko, Belgie, Irsko, Kanada, Korea, Rakousko, Německo, Norsko, Švédsko, Velká Británie, Estonsko, či Japonsko. Přejít k tomuto modelu se rýsuje i v dalších zemích například v Lichtenštejnsku, na Slovensku (sloučení dohledu v rámci centrální banky), v Lucembursku (vše mimo pojišťoven), či v Nizozemsku, diskuse o integraci dozoru probíhají též např. ve Francii a Itálii.

Na základě studií Světové banky a dalších institucí lze vypožorovat nepochybnou tendenci k integraci dozoru nad finančními institucemi a finančními trhy. Zároveň se zvyšují tlaky na sblížení či unifikaci celé řady regulačních a dozorových aktivit na mezinárodní úrovni.

2. Úřad pro dohled nad družstevními záložnami 1995 – 2006

Úřad pro dohled nad družstevními záložnami (dále jen Úřad) byl zřízen zákonem č. 87/1995 Sb., jako relativně nezávislý správní úřad se specializovanou působností. Jeho hlavní činností byl dohled nad činností a hospodařením družstevních záložen a Fondu pojištění vkladů. Předmětem dohledu bylo dodržování zákonů, jiných právních předpisů vydaných podle tohoto zákona a rozhodnutí vydaných Úřadem a Fondem.

Úřad měl zvláštní postavení. Stát, aby se zbavil břemena jeho financování, ho nestanovil státním orgánem, ale ani nijak blíže neupravil jeho postavení. Úřad tedy nebyl definován zákonem jako státní orgán, nepřímou však vykonával pravomoc státu. Úřad neměl přímo nadřízený orgán, ani žádný jiný orgán mu nebyl podřízen. Někteří autoři tvrdí opak,³⁹ ale jejich tvrzení popírá zákon č. 219/2000 Sb. o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích. Pokud by byl Úřad, v souladu s tímto tvrzením, státním orgánem podřízeným Ministerstvu financí, musel by být organizační složkou státu a vystupovat v právních vztazích jejím jménem. Tak tomu však nebylo.

Ministerstvo financí mělo vůči Úřadu řadu pravomocí:

- a) ministr financí jmenoval a odvolával ředitele Úřadu.
- b) Úřad vypracovával každoroční pravidelnou zprávu o své činnosti a hospodaření, kterou byl povinen předložit Ministerstvu financí ke schválení (dnes již zrušené ust. §24 odst.3 ZSÚD). Pokud by ji Ministerstvo financí neschválilo, vyměnil by ministr ředitele Úřadu.
- c) ředitel Úřadu předkládal Ministerstvu financí ke schválení organizační statut Úřadu (§24 odst.2 ZSÚD). Navíc novela (č. 100/2000 Sb.) stanovila, že spolu se

39. DVOŘÁK, T.: *Státní dozor nad záložnami*, Právní rádce č.12, 2000, str.17

statutem budou vydány pravidla vydávání Věstníku Úřadu. Tím bylo z povahy věci uloženo Úřadu vydávat Věstník, a tím veřejně informovat o své činnosti. Nedostatkem bylo, že zákon nestanovil žádný rozsah povinných informací, které se ve Věstníku zveřejňovaly.

- d) Ministerstvo financí působilo jako odvolací orgán proti rozhodnutí Úřadu ve věcech opatření a sankcí ukládaných Úřadem za zjištěné nedostatky podle § 28 ZSÚD.
- e) Ministerstvo dohlíželo, zda Úřad hospodařil v souladu se svým ročním rozpočtem ve znění schváleném Poslaneckou sněmovnou, zejména dbal na řádné hospodaření s návratnými finančními výpomocemi ze státního rozpočtu (§20 zákona č. 576/1990 Sb., o pravidlech hospodaření s rozpočtovými prostředky České republiky a obcí.)

Ministerstvo financí bylo dále povinno, vydat na návrh Úřadu prováděcí právní předpisy, které: ⁴⁰

- a) upravovaly povinnosti záložen při vedení účetnictví (§ 28i odst.1 ZSÚD),
- b) upravovaly pravidla a ukazatele poměru kapitálu a rezerv k aktivům a závazkům záložny podle §11 ZSÚD,
- c) stanovily povinný obsah výroční zprávy záložny a obsah a způsob aktualizace zpráv pro členy.

Tyto právní předpisy vydává ministerstvo na základě zákonného zmocnění ve formě vyhlášky.

Rozdílné oproti státnímu orgánu bylo financování Úřadu. Klasický státní orgán získává prostředky pro svou činnost ze státního rozpočtu, ale Úřad byl financován z prostředků družstevních záložen, které jsou subjekty soukromého práva.

Tento způsob financování byl mnohokrát kritizován jak laicky tak právními znalci. Záložny financovaly orgán, který je kontroloval, nařizoval jim opatření a sankce a mohl je i poslat do likvidace.

40. Úřad předkládal MF plně parafrávané znění, připravené ke schválení.

Na druhou stranu Úřad, ač nebyl rozpočtovou nebo příspěvkovou organizací, hospodařil vzhledem k absenci jiné zákonné úpravy, v souladu s rozpočtovými pravidly České republiky a podle zásad platných pro příspěvkové organizace.⁴¹

Přestože Úřad nebyl ze zákona státním orgánem, neměl neomezenou volnost jednání. Úřad nebyl orgánem státní moci, nicméně byl orgánem moci veřejné a svým postavením se orgánu státní moci blížil. A jako orgán veřejné moci mohl činit pouze to, co mu zákon výslovně stanovuje.

Úřad byl při výkonu státního dozoru povinen:

- a) dbát na dodržování ZSÚD a dalších zákonů, vlastních rozhodnutí o činnosti záložen, rozhodnutí družstevních záložen a rozhodnutí Fondu pojištění vkladů,
- b) preventivně dbát na hospodaření družstevních záložen a poskytovat jim poradenství a doporučení,
- c) spolupracovat s družstevními záložnami a právníckými osobami založenými na podporu jejich zájmů,
- d) poskytovat Fondu pojištění vkladů zákonem požadovanou součinnost při stanovení místa a způsobu výplaty náhrad za pojištěné vklady, při informování veřejnosti o místě a způsobu vyplacení náhrad z Fondu a při zveřejnění dne zahájení výplaty náhrad z Fondu.

Všechny záložny byly povinny platit roční poplatek, jehož výši stanovila Poslanecká sněmovna na návrh Úřadu. Poplatek byl stanoven procentní sazbou a vypočítával se tak pro každou záložnu zvlášť, a to z celkového objemu vkladů u záložny k 30. červnu běžného roku. Poplatek musela záložna zaplatit nejpozději do 31. ledna následujícího roku.

Výši poplatku měla určit Poslanecká sněmovna z objemu všech vkladů vedených u družstevní záložny. Bylo v podstatě nerealizovatelné, aby sněmovna schvalovala toto procento u každé družstevní záložny zvlášť. Navíc zákonodárce používal v zákoně jednotné a množné číslo naprosto promiscue, bez ohledu na gramatický rozdíl. Logicky proto, Poslanecká sněmovna stanovila toto procento z vkladů vedených u všech družstevních záložen dohromady.

41. Na základě §24 odst.2 Statutu Úřadu

Problémem pro rozpočet Úřadu byla skutečnost, že objem vkladů u záložny, z nichž se vypočítává poplatek, se měnil, nebyl statický. Pokud by Poslanecká sněmovna stanovovala toto procento stále stejně, rozpočet Úřadu by se každoročně měnil v závislosti na velikosti vkladů. Proměnlivost rozpočtu však způsobovala nejistotu Úřadu, s jakými finančními prostředky mohl disponovat. Jestliže nebyla záložna schopna nebo ochotna tyto prostředky odvést, Úřad přišel o peníze k činnosti, což ho mohlo při větším výpadku zcela ochromit. Jedinou záchranou by pak byla návratná finanční výpomoc státu. Nebylo však jasné, odkud stát tyto prostředky vezme, protože prostředky patřící do státního rozpočtu jsou účelově vázány a naše rozpočty měly vždy nedostatek volných nevázaných prostředků. Další otázkou bylo, co se stane, nebude-li Úřad schopen státu splatit poskytnutou návratnou finanční výpomoc.

Nejistota, jaké procento z vkladů Poslanecká sněmovna určí a v důsledku toho nemožnost přesně stanovit, jak vysoký bude faktický (nikoliv schválený) rozpočet Úřadu, mělo za následek nemožnost dosáhnout koncepční a propracované finanční politiky. Jestliže Úřad nevěděl, kolik prostředků bude mít k dispozici, pak jen těžko mohl předem plánovat kolik bude mít zaměstnanců. Úřad nemohl dělat promyšlenou personální politiku. Na pražské poměry nízké platy a velká fluktuace zaměstnanců vedla k tomu, že bylo velmi obtížné sehnat a udržet kvalitní odborníky pro práci v Úřadu.

Zde vidíme, jak široce se projevila nedomyšlenost zákona. Stát vše přizpůsobil tomu, aby se vyhnul placení prostředků na činnost Úřadu ze státního rozpočtu. Touto krátkozrakostí však způsobil řadu problémů a to nejenom v oblasti financování Úřadu.

Problémem, jak se brzy ukázalo, se stal způsob vynucení plnění, pokud záložny dobrovolně nesplnili svoji poplatkovou povinnost. Zákon neřešil, jakým způsobem postupovat v případě, že záložna neplatí poplatky a záložny brzy zjistily nevymahatelnost povinnosti odvádět příspěvek na činnost Úřadu. Z čl. 2 odst. 2 Listiny vyplývá, že Úřad jako správní orgán může zahajovat jen taková správní řízení, k nimž je ze zákona výslovně oprávněn. Oprávnění Úřadu, vymoci poplatek na svou činnost ve správním řízení, však nikde v zákoně stanoveno nebylo. Úřad tedy nemohl od záložny vymoci poplatek na svou činnost formou výkonu rozhodnutí podle správního řádu.

Jedinou možností, která Úřadu zbývala, bylo podat žalobu na výkon rozhodnutí k obecnému soudu dlužníka podle § 80 písm. b) o.s.ř. Pokud bychom, jako někteří autoři, zpochybňovali aktivní legitimaci Úřadu k podání žaloby, pak by Úřad zcela ztratil možnost domoci se svého nároku a učinil by, z tehdy platného § 26 odst.3 ZSUD imperfektní, nevynutitelnou právní normu. Tato povinnost je však natolik důležitá, že na jejím vynucení závisela samotná existence Úřadu. V konečném důsledku by se takovou argumentací paralyzovala činnost Úřadu, který by se velmi pravděpodobně ocitl rychle bez prostředků k činnosti. Protiprávní činnost založen by se tak stala nepostižitelná. Zajímavou myšlenku razil JUDr. Luděk Lisse Ph.D.⁴² Podle něho je postavení Úřadu natolik analogické s postavením standardního věřitele, že by se soud, zamítnutím žaloby Úřadu pro nedostatek jeho aktivní legitimace, dopustil porušení jedné ze základních zásad kontinentálního procesního práva, kterou je zákaz denegatio iustitiae. Soud by odepřel spravedlivý proces subjektu, vůči němuž nebyla splněna povinnost stanovená zákonem, což je v právním státě věc jen obtížně představitelná.

3. Současný dozor nad peněžním družstevnictvím

Integrace družstevních záložen do ČNB byla provedena v plném rozsahu, tedy včetně problematiky likvidace a konkurzů a dosavadní Úřad dohledu nad družstevními záložnami byl jednorázově zrušen. Možnou variantou řešení byly rovněž změna funkce Úřadu na „likvidační agendu“, avšak toto řešení bylo zavrženo, neboť by se podstatně zeslabila racionalita integrace družstevních záložen do bankovního dohledu. ČNB má rozsáhlé zkušenosti ze stabilizace bankovního sektoru, včetně problematiky konkurzu a likvidace, a je schopna zajistit i v družstevním bankovníctví kvalitní servis. Bez převzetí této problematiky by se bankovní dohled omezil jen na patrně méně než deset družstevních záložen, které budou splňovat pravidla EU; tedy šlo by o výraznou menšinu agendy současného úřadu. Z původního počtu 145 záložen v r. 2000 (dosud je jich 50 v likvidaci a 32 v konkurzu) a z dnešních cca 40 fungujících záložen by se do

42. LISSE, L.: *Právní statut Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami*, *Právní rozhledy* 5/2001, str.204

dozoru ČNB integrovala jen čtvrtina. Vznikly by nové problémy s funkcí Zajišťovacího fondu družstevních záložen, jehož činnost je závislá na příspěvcích od fungujících záložen.

Touto změnou došlo k přiblížení charakteru družstevních záložen charakteru bank a to pokud se týče vyšších nároků na kapitálovou vybavenost a přísnější pravidla pro jejich fungování. Zákon zavádí dohled ČNB nad družstevními záložnami a tím rozšiřuje její pravomoc i v jiných oblastech. Jednou z nich je udržování tzv. povinných minimálních rezerv u ČNB. V tomto ohledu je stejný postup vůči těmto dvěma druhům institucí uplatňován i v eurozóně.

K bezproblémovému zavedení povinnosti minimálních rezerv je vhodné tento krok uskutečnit nejdříve po umožnění účasti družstevních záložen v platebních systémech, aby družstevní záložny mohly, stejně jako banky, povinné minimální rezervy udržovat na účtech v zúčtovacím centru ČNB.

V. Družstevní bankovníctví v evropských státech

Po vzoru Rochdalského družstva začala být zakládána družstva po celé Evropě. V roce 1845 vzniká Gazdovský spolok v Sobotišti v Uhrách (okres Senica), jako první úvěrové družstvo na světě, a brzy po něm vznikají další družstevní záložny po celé Evropě.

1. Velká Británie ⁴³

Peněžní družstevnictví je ve Velké Británii mnohem méně rozvinuté než v USA, Kanadě či v Západní Evropě. V roce 1995 zde bylo pouze 83 družstev s 25 tisíci členy a sumou aktiv rovnající se 5,8 milionu liber. Vedle chybějící historické tradice to může být dáno i poměrně restriktivní legislativou, tak např. počet členů družstva musí být nižší než 5 tisíc, úspory člena nesmí přesáhnout 2 tisíce liber a úvěr jednomu členovi nesmí přesáhnout výši jeho úspor o více než 2 tisíce liber.

V posledních letech sílí podpora zakládání úvěrních družstev jako peněžních institucí usnadňujících dosahování sociálních cílů (půjčky sociálně slabým, nezaměstnaným). V tomto se angažuje zejména Money Advice Center (MAC), což je zvláštní veřejně prospěšná organizace, která bezplatně poskytuje poradenství a právní zastupování pro lidi s finančními problémy. MAC založila v r. 1992 v Birminghamu Agenturu pro rozvoj úvěrních družstev, která aktivně podporuje vznik nových družstev. V úvěrních družstvech bylo v roce 1992 dosaženo nejnižší úrokové míry v zemi (12,65% p.a.), která byla dokonce pod úrovní základní sazby Bank of England. Podle studie britských odborníků je hlavním problémem nedostatek finančních zdrojů. Případná externí pomoc od některých podpůrných organizací by však musela být velmi citlivá, aby nedošlo k narušení ducha vzájemnosti.

43. *Naše kampaňka, ročník 2, číslo 8, str.9*

2. Francie ^{/44}

Peněžní družstevnictví ve Francii je rozděleno do čtyř sektorů. Já se v této práci budu věnovat tomu nejvýznamnějšímu a to sdružení Credit Mutuel.

V současné době existuje 1850 družstev Raiffeisenova typu s 3500 pobočkami a 5,4 miliony členů. Tato družstva však smí poskytovat, za podmínek určených stanovami a zákonem, služby i nečlenům. Tato úvěrová družstva jsou organizována na striktně teritoriálním principu. Základní družstva jsou povinně sdružena do federací na regionální úrovni a federace jsou spojeny na celostátní úrovni do Konfederace Credit Mutuel. Tato třístupňová soustava je dána rozlohou Francie a počtem členů a družstev.

Národní Konfederace reprezentuje a hájí zájmy celého sektoru. Má charakter ústředního ústavu a funguje navenek jako banka. Konfederace také vykonává úplnou kontrolu svých členských družstev, kontrolu administrativní, technickou a finanční. Rovněž poskytuje kompletní poradenskou činnost, dbá na zlepšování fungování záložen a jejich racionální síť. Zajímavostí je oddělenost Konfederace od peněžního ústředí Caisse Centrale, které je propojené s peněžním ústředím všech regionálních federací.

Credit Mutuel zaujímá významné místo na francouzském peněžním trhu. Je druhé z hlediska hustoty sítě poboček a páté co do vkladů, úvěrů a počtu zaměstnanců. Má asi 12 procentní podíl na francouzském finančním trhu.

3. Německo ^{/45}

Německo je zemí, která dala světu peněžní družstevnictví, kde před 150 lety začala vznikat první úvěrní družstva.^{/46}

Historická tradice je však živá i dnes. V bankovním systému mají vedle komerčních bank a spořitelen své pevné místo i úvěrní družstva. Zatímco banky působí zpravidla na celém území federace a při poskytování úvěrů se orientují spíš

44. *Naše kampelička, ročník 4 (1999), str.18*

45. *Naše kampelička, ročník 3, číslo 9, str.8*

46. *Celosvětově je uznáván přínos F.H.Schultze-delitsche a W.H.Raiffeisena na vytvoření fungujících modelů úvěrních družstev.*

na větší podnikatele, spořitelny a úvěrní družstva působí na regionálním principu na přesně definovaném území, a tak si vzájemně nekonkurují.

Asi 3 tisíce úvěrních družstev, které působí na území SRN, se sdružuje do osmi regionálních sdružení, které mají podobu akciových společností. Tyto sdružení pak vytvářejí celostátní centrálu Deutsche Genossenschaftsbund.

Kromě toho úvěrní družstva vstupují do zájmové asociace úvěrních družstev Bundersverband der Deutschen Volksbanken und Raiffeisenbanken, která centrálně přebírá mnoho funkcí svých členů a usnadňuje jim tak svůj provoz. Družstva zde na principu dobrovolnosti vkládají část svých prostředků do garančních fondů. Díky propracovanosti garančního systému se v tomto sektoru dosud nevyskytl jediný případ nesolventnosti následovaný bankrotem.

Z hlediska právního dohledu, podléhají úvěrní družstva v podstatě stejně přísným pravidlům jako banky. Předpokladem zápisu úvěrního družstva do obchodního rejstříku, je jejich příslušnost k některému z revizních spolků.⁴⁷ Základní úpravu obsahuje bankovní zákon, výrazně novelizovaný v roce 1985. Dozor vykonává Federální bankovní dozorčí úřad.

4. Rakousko ⁴⁸

Stejně jako v českých zemích vznikaly první úvěrní družstva v Rakousku podle německého vzoru. Nejprve to byly záložny Schultz-delitschova systému, později přicházejí raiffeisenky. Deset let po založení první raiffeisenky v roce 1886 v Mühldorfu bylo v Rakousku již 600 spořitelen tohoto typu. Raiffeisenky se rychle rozšířily a staly se dominantním družstvem. Jednotlivá družstva se sdružovala do zemských centrál, které pak založily celostátní svaz. Celostátní družstevní svaz Raiffeisen byl založen v roce 1898 ve Vídni. Jsou v něm sdružena družstva peněžní i družstva zabývající se výrobou a odbytem. Raiffeisenův svaz má v rámci rakouského družstevnictví dominantní postavení. Svaz sdružuje kolem 2 tisíc družstev s více než 2,2 miliony členů. Vedle Raiffeisenova svazu vyvíjí činnost

47. KOZÁKOVÁ, Simona: *Družstevnictví v německy mluvících zemích, Sborník Družstevnictví v podmínkách tržní ekonomiky FSE UJEP, Ústí nad Labem 1999, str.152-155*

48. *Naše kampelička, ročník 4 (1999), číslo 6, str.18-19*
Naše kampelička, ročník 4, číslo 2, str.20-21

přes 350 družstev spotřebních, živnostenských a stavebně bytových, která mají dohromady asi 1,5 milionu členů. Členy Raiffeisenova svazu jsou družstva pěti odvětví: peněžní družstva, družstva obchodní (tj. skladištní družstva nákupní a obchodní), zpracovatelská, odbytová družstva (tj. mlékárny, družstva pro odbyt masa, vinařská družstva aj.) a družstva ostatní (tj. elektrářská, pilařská aj.).

Na vrcholu organizační struktury stojí Raiffeisen Zentralbank Österreich AG ve Vídni. Na ni jsou napojeny čtyři Zemské banky (Landesbanken) a pět Zemských svazů prostřednictvím svých peněžních odborů. Základními jednotkami jsou 802 Raiffenovy pokladny (Raiffeisenbanken) a jejich 1667 poboček, dohromady s více než 1,7 miliony členů.

Základním právním předpisem družstevního práva je dosud stále platný družstevní zákon z roku 1873 ve znění pozdějších novel, který u nás platil do roku 1952. Od 1. ledna 1998 platí nový „revizní zákon“. Hlavním cílem nové úpravy je zesílení informovanosti členů. Nový zákon zachoval systém spolkových revizí a tím i povinnost každého družstva podrobit se jednou za dva roky zákonné revizi. Tuto revizi provádějí již od roku 1934 revizní družstevní svazy, respektive jejich vyškolení revizoři. Členství ve svazu je, při dodržení odvětvového a regionálního principu, povinné. Podzákonými předpisy je popsána struktura a činnost úvěrního družstva, jeho postavení uvnitř družstevního svazu, průběh revize atd.

Cílem úvěrních družstev je poskytování bankovních služeb v co největší kvalitě. Produkty jsou o něco dražší než u konkurence, ale výhodou je osobní servis, snaha co nejvíce se přiblížit zákazníkovi. Obchodní riziko je díky širokému spektru družstevních úvěrů a zásluhou propracovaného systému vyhodnocování návratnosti, výnosnosti úvěrů a bonity klientů velmi omezené. Od roku 1946 žádná záložna nevyhlásila bankrot. Všechny záložny jsou členy záručního společenství. Pokud by některé z nich hrozily potíže, ostatní jsou jim povinny pomoci tak, aby se zabránilo krachu. K tomu slouží i garanční fond. Zákon o bankovníctví ukládá povinnost pojištění vkladů do výše 90%, maximálně 280 tisíc šilinků, záložny dávají jistotu sta procent.

Zemské Raiffeisenbanky plní především úlohu vyrovnávacích peněžních ústředí. Kromě toho ale zabezpečují všechny úkoly a služby, které jednotlivé Raiffeisenky nemohou zvládnout. Představují rovněž zdroj financování ostatních

družstev ve svazu z finančních prostředků, které Raiffeisenky nepotřebují v místním měřítku.

Centrální Raiffeisenbank Rakouska má vyrovnávací peněžní funkci pro celé hnutí, napojuje systém úvěrního družstevnictví na domácí i zahraniční bankovní ústavy, kapitálový trh, Centrální banku, poskytuje záruky družstevním centrálám a družstevním člankům přesahujících jednu spolkovou zemi. Vyvíjí konsorciální činnost, velkofinancování přesahující kapacitu zemských Raiffeisenbank a poskytuje další finanční a úvěrové služby pro celé hnutí. Má četná zastoupení v zahraničí. V Rakousku je kapitálově i personálně propojena se specializovanými Raiffeisenovými institucemi jako jsou Raiffeisenova stavební spořitelna, pojišťovna, kapitálová společnost, leasing, správa majetku, realitní, finanční, poradenská a cestovní kancelář.

5. Maďarsko ^{/49}

Maďarské peněžní družstevnictví se, stejně jako v českých zemích, zrodilo ve druhé polovině 19. století. Narozdíl od českých zemí nebo Rakouska však v té době nedosáhlo takového rozsahu a významu. Jeho vývoj však plynule pokračoval i během komunistické diktatury a milníkem se stal rok 1993, kdy si družstevní záložny založily vlastní svaz, který jim umožnil společné vystupování na bankovním trhu.

Dalším významným krokem bylo založení Garančního fondu v roce 1993. Fond slouží jako záruka existence družstevních záložen. Má právo provádět přísné kontroly prostřednictvím auditorů, kteří v případě problému okamžitě jednají.

Klienti mají k dispozici 1800 poboček družstevních záložen, což představuje 60 procent poboček všech finančních institucí. V 1100 obcích jsou družstevní záložny jediným poskytovatelem peněžních služeb.

Právě společné vystupování a postup záložen je jedním z největších rozdílů oproti fungování záložen v České republice. Je vytvořen jednotný informační systém, což usnadňuje zákazníkům přehled o nabízených finančních službách.

49. *Naše kampelička, ročník 4, číslo 6, str.20-21*

Sít' záložen poskytuje kompletní paletu bankovních služeb a za podpory centrální banky pak i devizové obchodní operace. Velmi užitečná je spolupráce s centrální bankou, díky níž mohou záložny vytvářet nové produkty.

Silné konkurenční vztahy mají záložny s bankami. Záložny se orientují na malé a střední úvěry, mikroúvěry a financování drobných podnikatelů a živnostníků. Tradičně poskytují úvěry do zemědělství a dnes rozvíjí i spotřební úvěry a úvěry v oblasti bytové výstavby.

Vklady členů mají státní zajištění do výše 1 milionu forintů, přičemž činnost garančního fondu toto zajištění zdvojuje. Od doby vzniku Fondu, i přes několik kritických situací, nedošlo ještě ke krachu žádné záložny.

Ve svazu působí vedle družstevních záložen i specializované společnosti, které poskytují sdružené služby jako je leasing, stavební spoření, pojištění aj. Společné vystupování na trhu je velkou výhodou jak pro klienta tak i pro záložny.

Na peněžním trhu získaly družstevní záložny, v celkovém objemu obchodů šest procent a jsou na čtvrtém místě mezi bankovními institucemi (rok 1998). V oblasti spotřebních úvěrů se jejich podíl přesáhl 20 procent.

VI. Světová rada úvěrních družstev (WOCCU) ⁵⁰

Jako organizace zastřešující světové peněžní družstevnictví, vznikla v roce 1971 Světová rada úvěrních družstev – World Council of Credit Unions (WOCCU). Jejími přímými členy jsou regionální a národní konfederace, spolupracující asociace, které v roce 2000 sdružovaly 108,3 miliónu lidí, kteří byly sdruženi v 36 512 družstvech z 85 zemí. WOCCU slouží jako zastupující orgán, poskytovatel služeb, jako fórum pro výměnu myšlenek a hnací motor vstupu družstevních záložen do nových sektorů finančních služeb. Dvě kanceláře má WOCCU ve Spojených státech – Madison, WI a Washington, D.C. a jednu ve švýcarské Ženevě. V červnu 1999 se stala ČAZ členem v režimu přidružení.

Základní cíle WOCCU:

- Podporovat a zastupovat zájmy úvěrních družstev, svazů a konfederací před vládními orgány, mezinárodními organizacemi, družstevními institucemi a dalšími skupinami.
- Hájit, tlumočit a podporovat principy a filosofii úvěrního družstva a tím podporovat jednotu mezinárodního hnutí.
- Podporovat expanzi úvěrních družstev, poskytovat konfederacím a svazům služby při rozšiřování a institucionálním rozvoji či poskytovat tyto služby přímo úvěrním družstvům tam, kde neexistuje organizované hnutí.
- Shromažďovat a poskytovat technické a finanční zdroje organizovanému hnutí.
- Shromažďovat a poskytovat užitečné informace úvěrním družstvům a usnadňovat komunikaci.
- Organizovat fóra a setkání a další možnosti k výměně informací, názorů a zkušeností.
- Koordinovat shromažďování a distribuci informací o službách, které poskytují konfederace, svazy i jednotlivá úvěrní družstva svým členům. Podílet se na výzkumu a zdokonalování těchto služeb
- Podporovat rozvoj lidských zdrojů v hnutí úvěrních družstev se soustředěním na rozvoj vedoucích, manažerských a technických pozic.

50. www.woccu.org

Světová rada organizuje mezinárodní fóra, která se konají pravidelně vždy po třech letech. Poslední se konalo v roce 2000 v korejském Soulu. Slouží jako prostředek diskuse a výměny informací a myšlenek.

Posláním WOCCU je pomáhat členům organizovat, rozšiřovat, zdokonalovat a integrovat úvěrní družstva a podobné instituce jako účinný nástroj ekonomického a sociálního rozvoje lidí. Výrazná je pomoc družstevním záložnám v Africe, Asii a Latinské Americe, kde WOCCU spolupracuje na vytváření množství krátko i dlouhodobých projektů na podporu rozvoje úvěrních družstev, např. školící programy „People to people„ aj. V rozvojových zemích plní záložny významné sociální funkce. Přes ně vede nejsnadnější cesta k půjčce na nákup osiva, hnojiva, zemědělského nářadí nebo dobytka.

Světová rada je financována především z členských příspěvků a z prostředků na rozvojovou pomoc. Finanční prostředky poskytuje na realizaci konkrétních projektů a programů.

WOCCU je členem Mezinárodního družstevního svazu a spolupracuje s ním stejně úzce jako úvěrní družstva spolupracují s neúvěrovými družstvy v jednotlivých státech.

VII. Srovnání družstevních záložen s jinými právními osobami

1. Srovnání družstevní záložny a banky

Banky a záložny jsou zvláštními podnikatelskými subjekty, které působí v oblasti peněžních služeb.

Základním právním pramenem bank je zákon o bankách č. 21/1992 Sb., ve znění pozdějších novelizací. Pro úpravu ČNB jako dohledového orgánu bank se použije Ústava a zákon č. 6/1993 Sb. Banka je právnická osoba se sídlem v České republice založená jako akciová společnost, která provádí finanční činnosti a na základě povolení ČNB působí jako banka.

Záložna je zvláštním typem družstva, které pro podporu hospodaření svých členů poskytuje převážně finanční činnosti. Vedle zákona č. 87/1995 Sb. se na její postavení použijí subsidiárně ustanovení obchodního zákoníku.

Soustavu bank v České republice tvoří dva stupně, jak je to běžné ve většině tržních ekonomik. První stupeň tvoří Česká národní banka (dále ČNB), v teorii označovaná jako centrální, ústřední či cedulová banka. Má úplně jiné postavení a funkce než obchodní banky druhého stupně. Její úlohou je péče o stabilitu měny a peněžní rovnováhu, pouze ona je zmocněna zákonem k emitování peněz a vykonává nad ostatními bankami bankovní dohled. Druhý stupeň tvoří všechny ostatní banky, které vyvíjejí převážně podnikatelské činnosti. Můžeme je dělit podle předmětu činnosti na univerzální a specializované nebo podle velikosti na celostátní a regionální.

Záložny nenavázaly na historické tradice a situaci existující za Rakouska-Uherska a první republiky a nevytvořily společné peněžní ústředí. Záložny působí pouze v jednom stupni.

Obě společnosti mohou vzniknout až po udělení povolení. Bance i družstevní záložně uděluje povolení ČNB (po předchozím vyjádření ministerstva financí). Věcné, technické a personální požadavky zkoumané při zakládání banky ČNB, jsou však daleko přísnější než ty kladené na záložnu. Tyto podrobné náležitosti stanovuje, vedle zákona, ČNB ve svých opatřeních. ČNB nemá zákonné zmocnění rozšířit či zpřesnit obsah náležitostí, které u družstevních záložen při vzniku zkoumá.

Předmět činnosti je podobný, družstevní záložna však nemůže poskytovat řadu bankovních služeb – investování do cenných papírů, otevírání akreditivu, vydávání dluhopisů, funkce makléře, směnárníka či depozitáře aj.^{/51} Bankovní služby může družstevní záložna poskytovat pouze svým členům nebo obcím, banka komukoliv. V záložně platí princip 1 člen = 1 hlas, u banky se členská práva vážou na počet akcií. Klient záložny je současně jejím členem i majitelem, klientem banky může být kdokoli, ale vlastníky jsou akcionáři. V bance má skutečnou rozhodovací moc pouze významný akcionář. V záložně má každý člen jeden hlas a kdokoliv může být zvolen do družstevní záložny.

Banka musí mít statutární orgán a dozorčí radu. Pravomoci těchto orgánů jsou upraveny ve stanovách. Záložna povinně vytváří tři volené orgány – představenstvo, kontrolní komisi a úvěrovou komisi. Úvěrová komise měla být orgánem, který zajistí profesionalitu úvěrových operací, ale příliš se neosvědčila.

Záložna povinně vytváří dva fondy – rezervní a rizikový. Doplnují se z ročního zisku po zdanění. Rizikový fond se doplňuje až do doby, než dosáhne 20% nesplacených úvěrů a záruk a rezervní fond se doplňuje až do doby, kdy dosáhne 20% základního kapitálu. Banka je povinna dodržovat poměr povinných minimálních rezerv a to ve formě neúročeného vkladu u centrální banky. Jejich výše je bankám stanovena k poměru objemu primárních vkladů, které mají klienti u bank.^{/52}

Zvláštní úpravou jsou provozní požadavky kladené na banky v části čtvrté zákona o bankách, u záložny podobná úprava chybí. Jedná se o souhrn povinností a zákazů – informační povinnost, kapitálová přiměřenost, podmínky uzavírání obchodů, platební schopnost, předchozí souhlas ČNB k určitým obchodům atd.

2. Srovnání záložny a družstva

Záložna je zvláštním typem družstva. Upravuje ji speciální zákon č.87/1995 Sb. a obchodní zákoník jako *lex generalis*. Družstvo je upraveno plně v obchodním zákoníku. Samotný pojem družstvo je pouze teoretický, ve skutečnosti se družstva

51. Předmět činnosti družstevní záložny značně rozšiřuje a tím přibližuje bankám návrh tzv. euronovely (viz. část X)

52. DVOŘÁK, Petr: *Bankovníctví, VŠE v Praze, Praha 1997, str.35*

dělí na zemědělská, výrobní, spotřební a bytová aj.

Minimální počet členů družstva je pět fyzických osob nebo dvě právnické osoby. Členy družstevní záložny mohou být pouze fyzické osoby a jejich počet nesmí klesnout pod třicet.

Členové družstva mohou mít při hlasování na členské schůzi různý počet hlasů,⁵³ v závislosti na rozdílné výši jejich členských vkladů. U založen je výše členských vkladů (podílů) ze zákona stejná, proto má každý člen jeden hlas. Členský podíl u družstevní záložny nelze převést, ani nabýt přechodem (děděním). U družstev se dá členský vklad převádět, dělit a nabývat děděním.

U družstev zůstává zapisovaný základní kapitál zachován na 50 000 Kč od účinnosti obchodního zákoníku. Pro družstevní záložny byl stanoven nejprve na 100 000 Kč a po novele č. 100/2000 Sb. byl zvýšen na 500 000 Kč. Zatímco u družstva může být kapitál tvořen i nepeněžitými vklady, tzn. movitými a nemovitými věcmi a soubory věcí, u družstevních záložen může být tvořen pouze peněžitými vklady.

Družstevní záložna potřebuje před zápisem do obchodního rejstříku získat povolení od ČNB a splnit podmínky vyžadované pro získání povolení. Družstva musí získat před zápisem do obchodního rejstříku živnostenské oprávnění. Odlišný je předmět podnikání – družstevní záložny provozují převážně finanční činnosti, družstva se zaměřují na podnikání podle živnostenského zákona.

Družstevní záložny mají, kromě třech orgánů totožných s družstvy, zvláštní volený orgán - úvěrovou komisi, která provádí a kontroluje úvěrovou činnost. Zatímco družstvo vytváří jeden nedělitelný fond, družstevní záložna musí vytvořit rizikový a rezervní fond. Družstevní záložna navíc musí odvádět poplatky na činnost Zajišťovacího fondu družstevních záložen.

Stanovy družstevní záložny musí upravovat daleko více otázek (§ 5 ZSÚD), družstevní záložna musí dodržovat pravidla a ukazatele týkající se poměru kapitálu a rezerv k aktivům, pravidla likvidity a platební schopnosti a vést bezpečnou úvěrovou politiku.

53. Pokud tak stanoví stanovy, § 240 odst.1 ObZ

V sektoru družstevních záložen fungují dva zvláštní orgány, které u družstev chybí. Fond pojištění vkladů, je nestátní fond, na který se nepoužijí obecné předpisy o pojišťovnictví. Všechny záložny jsou povinny účastnit se systému pojištění vkladů, zajišťovaným Fondem a odvádět poplatky na jeho činnost. ČNB dohlíží nad činností a hospodařením záložen a Fondu. Uděluje a odebírá záložnám licenci a ukládá jim opatření a sankce.

VIII. Srovnání české právní úpravy s právem EU

Novelou ZSÚD č. 280/2004 Sb. byla zabezpečena kompatibilita právní úpravy v oblasti úvěrových institucí se směrnicemi Evropských společenství. Družstevní záložny svým předmětem činnosti splňují charakteristiku úvěrových institucí, na které se vztahuje působnost směrnic upravujících mimo jiné vybrané principy udělování povolení, zřizování jejich poboček na území hostitelských států, vykonávání jejich činnosti na území hostitelských států v rámci svobody poskytování služeb, součinnost orgánů dohledu vykonávající dohled nad těmito institucemi a v neposlední řadě i zásady pojištění vkladů vkladatelů. Mezi nejvýznamnější normy Evropského společenství pro oblast úvěrových institucí patří zejména:

Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 94/19/ES ze dne 30. května 1994 o systémech pojištění vkladů, jejímž cílem je zajištění nezbytné minimální harmonizované úrovně ochrany vkladů pro všechny vklady Společenství.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2000/12/ES ze dne 20. března 2000 o výkonu činnosti institucí (Konsolidovaná bankovní směrnice) ve znění pozdějších dodatků.

ZSÚD je po výše zmíněné novele č. 280/2004 Sb. plně slučitelný s právem ES. V neposlední řadě bylo také nezbytné přijmout ustanovení týkající se činnosti regulátora, v té době Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami a Zajišťovacího fondu družstevních záložení. Mezi nejvýznamnější principy přijaté na základě této a předešlých novelizací patří omezení vstupu do odvětví, přijetí nástrojů ekonomické regulace a posílení míry jistoty vkladatelů, a to širším vymezením oprávněných osob, zahrnutím vkladů v jiné měně mezi pojištěné vklady a navýšením maximální náhrady poskytované Zajišťovacím fondem družstevních záložení.

Neslučitelná s právem ES byla zejména ustanovení ZSÚD týkající se výše a struktury kapitálu, rozsahu pojištění vkladů, způsobu vzniku náhrady a procesu její výplaty, podmínek pro nabývání a zvyšování kvalifikované účasti na družstevní záložně a absence principu jednotné licence.

- Novela č. 280/2004 Sb. navazující na novelu zákona č. 513/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, která se vrací k termínu známému ve středoevropském regionu, a to nejen v našem předválečném právu a v Německu a Rakousku, ale také např. v Rusku a Polsku, který se rovněž vžil a běžně se používá v obchodní praxi. Nahradil pojem zavedený v roce 1991. „Obchodní jméno“ nebyl vhodným názvem, protože přílišnou šíří ztrácela úprava reálný význam a racionalitu. Tak zejména formulace principu výlučnosti v takovém rozsahu byla zbytečná a nemohla být a ani nebyla respektována. Pojem obchodní firmy je užší než předešlý pojem obchodní jméno a je vázán na zápis do obchodního rejstříku.

- Novela upravila relevantní ustanovení o zapisovaném kapitálu (§2 odst. 2) a kapitálu (§8 odst. 2) tak, aby jeho výše byla v souladu s příslušnými ustanoveními závazných norem Evropské unie (čl. 5 odst. 1 a 2 směrnice č. 2000/12/ES), podle kterých je limit pro tuto částku nejméně 1 mil eur. Vymezení výše počátečního kapitálu a zejména jeho struktury je nově definováno v odst. 3. Je nutné si uvědomit, že se jedná o zákon speciální a na rozdíl od družstev, na něž se jako základní právní norma vztahuje Obchodní zákoník (§221 - § 260), jsou na družstevní záložny kladeny v určitých intencích podstatně vyšší nároky – zejména ve vztahu ke kapitálu, který mají tyto instituce povinnost prokazovat (a to jak při vzniku, tak i v průběhu svého fungování).

- V souladu s čl. 5 odst. 1 a 2 směrnice č. 2000/12/ES kapitál, který musí činit nejméně 5 mil eur (odst. 1) a v určitých, odůvodněných případech může kapitál, který tyto subjekty tvoří, činit 1 milion eur (odst. 2). Směrnice č. 2000/12/ES stanoví, že: „...příslušné orgány vydají povolení pouze tehdy, má-li úvěrová instituce samostatný vlastní kapitál a počáteční kapitál činí nejméně 5 milionů eur. Členské země však mohou vydat povolení určitým kategoriím úvěrových institucí s počátečním kapitálem nižším, přičemž počáteční kapitál nesmí být nižší než 1 milion eur, dotyčné členské státy Komisi sdělí důvody využití možnosti poskytované tímto odstavcem. Při zveřejnění seznamu uvedeného v článku 11 bude u úvěrové instituce uvedena poznámka o tom, že daná úvěrová instituce nedosahuje minimálního kapitálu předepsaného v odstavci 1...“.

- Změny § 2a reflektují zvyšující se nároky na proces udělení povolení působit jako družstevní záložna. Zakotvené podmínky pro udělení povolení vycházejí zejména z řízení pro udělení souhlasu s nabytím nebo zvýšením kvalifikované

účasti, jak je toto zakotveno v čl. 16 směrnice č. 2000/12/ES, a z řízení ve věci souhlasu se zavázáním se člena k dalšímu členskému vkladu. Zásady těchto řízení jsou zohledněny přímo v řízení o udělení povolení. Podmínky pro udělení povolení jsou v souladu s čl. 5 směrnice č. 2000/12/ES.

- Stávajícím i nově vznikajícím záložnám jsou vydána nová povolení, ve kterých jsou povolené činnosti jmenovitě vymezeny včetně případného omezení rozsahu, ve kterém je bude možno vykonávat. V povolení jsou stanoveny i podmínky, které je nutno splnit před zahájením podnikání, popř. je dodržovat v průběhu podnikání. Novela č. 280/2004 zpřesňuje a rozšiřuje výčet podmínek, při jejichž splnění lze udělit povolení působit jako družstevní záložna. Proti dosavadní dikci zákona jde zejména o požadavek na funkční řídicí a kontrolní systém, kvalitní strategii a obchodní plán a o prevenci vzniku netransparentních a nekontrolovatelných skupin, jakož i o prevenci obcházení zákonů. Současně, v souladu s relevantními změnami obchodního zákoníku, je kladen zvýšený nárok na prokázání odborné způsobilosti a bezúhonnosti osob, které tvoří volené orgány družstevní záložny a osob, které mají rozhodující a výkonné pravomoci určené jim stanovami. Úprava těchto požadavků byla nezbytná vzhledem k nutnosti zvýšení profesionality takovýchto orgánů u družstevních záložen. Ustanovení je v souladu s požadavkem konsolidované bankovní směrnice.

- Novela č. 280/2004 Sb. zvýšila ochranu minoritních členů a zajistila účelnou kontrolu vlivu osob, které mají kvalifikovanou účast, které jednají ve shodě, nebo které uplatňují jiný významný vliv na družstevní záložnu. V rámci naplnění tohoto záměru bylo do zákona inkorporováno zejména ustanovení § 2b, které svým obsahem řeší postavení členů, kteří svým jednáním hodlají naplnit podmínky pro definici takovýchto osob, nebo již tuto definici splňují.

- Novelou č. 280/2004 Sb. je harmonizována dosavadní právní úprava ve vztahu k vzájemně uznaným předmětům činnosti úvěrových institucí podle požadavků směrnice 2000/12/ES. Bylo využito zúžení předmětu činností družstevních záložen vůči možnému předmětu činnosti úvěrových institucí obecně. Dále došlo k významnému zúžení ve vztahu ke skutečnosti, že družstevní záložny mohou poskytovat své služby výlučně členům s výjimkou bank a jiných družstevních záložen.

Závěr

Cílem této práce bylo popsat družstevní záložny jako zvláštní družstevní instituce zaměřené především na finanční činnost.

Ve své práci jsem přitom položil důraz na specifika družstevních záložen oproti jiným typům subjektů. Zaměřil jsem se proto na úpravu obsaženou v ZSÚD a záměrně zestručnil obecnou úpravu obsaženou v obchodním zákoníku. Úprava obchodní firmy či zápisu do obchodního rejstříku, nebo činnost členské schůze, představenstva a kontrolní komise jsou nesporně zajímavá témata a mohl bych se jim široce věnovat. Tato témata byla však už mnohokrát popsána v komentářích k obchodnímu zákoníku a v učebnicích obchodního práva a všechno co bych o nich napsal, už někdo zpracoval lépe a podrobněji, než bych to dokázal já. Proto jsem se zaměřil na autory nepopsanou oblast, kterou mohu svým pohledem obohatit.

Srovnání družstevních záložen a bank je zajímavé z řady důvodů. Obě instituce mají téměř totožný předmět činnosti a vedle zvláštního zákona u obou používáme subsidiárně obchodní zákoník. Náš zákonodárce při vytváření ZSÚD i jeho novel značně opisoval ze zákona o bankách a naopak některé novely zákona o bankách pružně reagovaly na situaci u družstevních záložen. Snažil jsem se ukázat shodné rysy obou peněžních institucí i zásadní odlišnosti vyplývající z jejich povahy a právní úpravy.

Příčiny vývoje, který se ve světle uváděných čísel může jevit jako kolaps celého sektoru (k dnešnímu dni je činných 20 družstevních záložen)⁵⁴, spočívají podle mně jak ve špatné právní úpravě a jejím nevyužívání, tak v praktickém fungování družstevních záložen.

- Především to byl slabý dozor. ZSÚD nabyl účinnosti k 1.1.1996, ale Úřad začal prakticky fungovat až na jaře roku 1999. Oficiálně začal fungovat už k 1.1.1997, tedy rok po účinnosti zákona č. 87/1995 Sb., ale v podstatě nevyvíjel žádnou činnost, o čem svědčí i zprávy o činnosti předkládané Ministerstvu financí. Nové vedení, které nastoupilo na jaře roku 1999, pak bez varování ostře zasáhlo a začalo vyhlašovat bez předchozích opatření nucené správy družstevních záložen. Tím vyvolalo lavinu.

54. www.cnb.cz

- Hlavním důvodem nefungování Úřadu však byla jeho špatná legislativní konstrukce. Zákonodárci proto, aby nemuseli přispívat na jeho činnost, zavedli financování tohoto úřadu z poplatků placených záložnami. Na tomhle postavili i další právní úpravu. Úřad tak nebyl státní orgán, byl právnickou osobou sui generis, která téměř nikomu a ničemu nepodléhá. Těch několik oprávnění, které mělo k Úřadu Ministerstvo financí, nebylo v prvních třech letech téměř využíváno. Úřad pouze přijímal zprávy od záložen, sám žádnou iniciativu, natož pak přímou kontrolu na místě, neprováděl.
- Zcela selhalo samoregulování záložen zevnitř. Společnost za 40 let totalitního režimu ztratila povědomí o samosprávě a jejím obsahu. Členové záložen, většinou důchodového věku, naprosto ignorovali členské schůze a vůbec se nestarali o osud svých investic. Lidé vyrostlí v době státního paternalismu opět bezdůvodně spoléhali, že stát se o všechno postará. Musím připustit, že zde existovaly i záložny, kde se členové účastnili členských schůzí a aktivně se podíleli na jejich chodu. Jednalo se většinou o malé a střední záložny. Někdy ale došlo k podvodům i v takových záložnách. Členové podlehli našeptávání vedoucích představitelů záložen, že pouze obejitím zákona se dají vydělat peníze na slíbené úroky⁵⁵ a členské schůze pak dobrovolně schválily převody obrovských prostředků do dceřiných společností. Dceřinné společnosti, ovládané vedoucími představiteli záložen, se snadno vymkly kontrole, půjčovaly peníze komukoliv, přesouvaly prostředky na jiné společnosti s nejasným předmětem činnosti nebo se osamostatňovaly.⁵⁶
- Záložny vznikaly zcela nekontrolovaně, Úřad pouze evidoval splnění zákonných podmínek novými záložnami.⁵⁷
- Chyběly přísnější podmínky pro členství ve volených orgánech. Podle původního znění zákona stačila plná způsobilost k právním úkonům. Do volených orgánů záložen tak mohl být zvolen kdokoli.

55. Pramen: Diskuse v PSP ČR ze dne 27.9.2000 k situaci v družstevních záložnách

56. Pramen: MF Dnes 23.3.2000, Záložny nemusely ztratit tolik miliard

57. Povinnou registraci a tím nutnost získání licence zavedla až novela č. 100/2000 Sb.

- Úvěrovou politiku ovládal naprostý amatérismus. To však nebylo žádné překvapení. Představa, že zde bude dostatek odborníků, kteří dokáží zhodnotit rizikovost investic a kteří budou vědět, jak se zajišťovat proti rizikům, byla od počátku chybná. Tolik odborníků neměly ani tehdejší banky a nutně je nemohly získat ani kampeličky. Bohužel dnes je jiná doba než před 50 lety a entuziasmus při poskytování úvěrů nestačí. Přežily pouze malé záložny, které navázaly na historickou tradici a při poskytování úvěrů vycházely z osobní znalosti členů a několik středních záložen, do jejichž vedení se dostali zkušení ekonomové.
- Vysoké úroky záložen, které běžně dosahovali 17-20 % a více. Záložny si musely na vysoké úroky z vkladů nějakým způsobem vydělat, což je nepřímo nutilo k riskantním finančním operacím. Záložny pak na straně aktiv měly obtížně vymahatelné pohledávky, na straně pasiv pak splatné závazky vůči svým klientům. To vedlo k nedostatku hotovosti, nervozitě členů a ke zvýšeným výběrům vkladů. Družstevní záložny přitom mají relativně malé bilanční sumy. Vyšší výběry se musely nutně projevit. Záložny tomu čelily tím, že vyplácely výběry vkladů z prostředků, které si u ní uložili noví členové. Dokud existoval masivní příliv nových členů, vše ještě fungovalo, jakmile ale došlo k jeho poklesu, nebyly záložny schopny své závazky splnit a zbankrotovaly.
- Nedostatkem se také stala, a to dost překvapivě, vysoká nákladovost chodu. Důvodem bylo velikášství, snaha záložen ovládnout trh a přiblížit se bankám. Velké záložny měly rozsáhlou pobočkovou síť, honosná sídla a dravou reklamní kampaň – reklamy v televizích, v tisku, nákladné sponzorování (viz. 1. DZ liga). Záložny si však nespočítaly, jestli na to mají dostatek prostředků a zda se jim tato investice vrátí.
- Samosprávný orgán, Česká asociace záložen (ČAZ), ovládaná šéfy největších záložen (Milan Ozcadlý, Petr Bezruč), se místo snahy o revizi tehdejšího stavu, snažila o přijetí nového zákona o družstevních záložnách. Nový zákon měl rozšířit předmět činnosti záložen a více respektovat samoregulaci sektoru vytvořením nového orgánu dozoru. ČAZ odmítala varovné hlasy, případně je bagatelizovala a navenek šířila, že sektor je v pořádku.

V sektoru se začaly vydělovat dvě skupiny záložny. Na jedné straně malé záložny, které přistupovaly ke svěřeným penězům svých členů velmi obezřetně a hospodařily podle pravidel řízení rizik. Většinou byly založeny na regionálním nebo profesním principu. Právě tyto záložny v naprosté většině krizi přežily, i když masivní výběry vkladů v době krize přivedli ke krachu i řadu z těchto relativně zdravých záložny.

Na druhé straně stále větší pozornost na sebe strhávaly velké kampeličky, které rychle expandovaly a prudce nabíraly nové členy. Typické pro ně bylo, že nabízely vysoké úrokové výnosy, a to bez ohledu na to, zda mohou dosáhnout jejich návratnosti. Velké kampeličky se snažily ovládnout trh a dosáhnout úrovně malých bank. Proto expandovaly, rozšiřovaly svoji pobočkovou síť, nabízely internetové bankovníctví, platební karty apod. Nespočítaly si však, zda mají dostatek materiálních, personálních, finančních a dalších zdrojů k tomu, aby veškeré tyto aktivity mohly zvládnout. Tato bezstarostnost se jim nevyplatila. Téměř všechny záložny tohoto typu byly poslány do konkurzu, likvidace nebo nucené správy.

Základním problémem bylo už navazovat na situaci před 50 lety, dnešní situace je značně odlišná. V zahraničí sice fungují záložny, ale ty se přizpůsobovaly moderním trendům a reagovaly na vývoj v bankovníctví. Ve vyspělých státech se proto záložny a jiné instituce peněžního družstevnictví od bank tolik neliší.

Dnes, v době moderních komunikačních prostředků, se v peněžnictví stále více uplatňuje bezhotovostní platební styk, platební karty a další prostředky a proto není nutné chodit tak často do banky.

Existující záložny se dnes dostaly do velmi obtížné situace. Na jedné straně se musejí přizpůsobovat euronovele, která jistě přinesla podstatné zvýšení zapisovaného základního kapitálu, na druhé se budou muset vyrovnat se ztrátou jedné z nejdůležitějších věcí v peněžním sektoru, a to důvěry veřejnosti. Mají před sebou spoustu sisifovské práce a jen málo lidí věří, že se jim podaří všechny tyto problémy překonat. Jestli se jim to podaří, ukáže až budoucnost.

Literatura použitá v diplomové práci

Publikace

- BILAVČÍKOVÁ, Dagmar: Historický a právní vývoj akciových společností a bank. Univerzita Karlova, Praha 1997
- DĚDIČ, J. a kol.: Obchodní zákoník. Komentář, Prospektrum, Praha 1997
- DVOŘÁK, Petr: Bankovníctví, VŠE v Praze, Praha 1997
- DVOŘÁK, Tomáš: Družstva, C.H.Beck, Praha 2001
- ELIÁŠ, Karel: Obchodní zákoník, Linde, Praha 1998
- ELIÁŠ, Karel: Kurz obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé, C.H.Beck, Praha 1995
- FIALA a kol.: Občanské právo, MU v Brně, Brno 1998
- PEKÁREK, Milan: Majetková účast občanů v družstvech a její právní aspekty, MU v Brně, Brno 1998
- PELIKÁNOVÁ, I. a kol: Obchodní právo, 1.díl, Nakladatelství ASPI, Praha 2005
- PELIKÁNOVÁ, I., ČERNÁ S. a kol: Obchodní právo, 2.díl, ASPI, Praha 2006
- PLECHÁČEK, Ivo: K dějinám spořitelnictví v Československu, Tiskárna České státní spořitelny, Praha 1983
- POKORNÁ, Jarmila: Subjekty obchodního práva, 1. vydání, MU v Brně, Brno 1997
- SBORNÍK PRACÍ: Družstevnictví v podmínkách tržní ekonomiky, FSE Univerzity J.E. Purkyně v Ústí nad Labem. Ústí nad Labem, 1998
- SBORNÍK PRACÍ: Peněžní družstevnictví na přelomu tisíciletí, MZLU, Brno 1999
- SMRČKA, VÁVROVÁ: Historie peněžních družstev na území ČR, Družstevní asociace, Praha 1994
- SMRČKA, L. a kol: Vývoj družstevnictví na území ČSFR, Svépomoc. Praha, 1992
- SÚVOVÁ, H. a kol.: Specializované bankovníctví: 1.vyd., Bankovní institut, Praha 1997
- ŘÍMALOVÁ, O., HOLEJŠOVSKÝ, J.: Družstva, C.H.Beck, Praha 1999
- ŠTENGLOVÁ, PLÍVA, TOMSA: Obchodní zákoník, komentář, 10. vydání, C.H.Beck, Praha 2005

Časopisy:

Naše kumpelička, ročník I.-IV., RFR. Praha 1996-2005

ACHREMENKO, M.: Kumpeličkám hrozí zánik, Zlínské noviny, 18. února 2002,
str.XI

ČÁP, Z: Postavení družstev ve světě, Mezinárodní právo 2000, č.11

DUBSKÁ, D: Jen každý třináctý, Ekonom 2000, č.24

DUBSKÁ, D: Kumpeličky: scestí nebo rozcestí ? Ekonom 2000, č.3

DVOŘÁK, P: Ztráta důvěry, Ekonom 2000, č.3

DVOŘÁK, T: Státní dozor nad družstevními záložnami, Právní rádce 2000, č.1

DVOŘÁK, T: Povaha právního vztahu členů orgánů k obchodním společnostem a
družstvům, Právní rozhledy 2000, č.2

DVOŘÁK, T: Družstevní peněžnictví, jít ke kořenům, Právní rádce 2000, č. 5

DVOŘÁK, T: Státní dozor nad záložnami, Právní rádce 2000, č.12

HAVRÁNEK, M: Kumpeličky – jak dál ? Bankovnictví, č.3

HELEŠIC, F: K nápravě potíží družstevních záložen, Právník VII.

HELEŠIC, F: Ještě k právní úpravě družstevnictví, Právník č.1, 2000

LISSE, L: Snížení členského vkladu u družstevní záložny, Právní rozhledy 2001, č.1

LISSE, L: Právní statut Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami, Právní
rozhledy 2001 č.5

LISSE, L: Formy skončení nucené správy v družstevních záložnách, Správní právo
2001, č.4

Seznam předpisů použitých v práci (včetně jejich zkratk)

- Ú - Ústava České republiky
- LZPS - Listina základních práv a svobod
- OZ - č. 513/1991 Sb. – obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- ObZ - č. 40/1964 Sb. – občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- O.S.Ř. - č. 99/1963 Sb. – občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- S - směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 94/19/ES ze dne 30. května 1994 o systémech pojištění vkladů, směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2000/12/ES ze dne 20. března 2000 o výkonu činnosti institucí (Konsolidovaná bankovní směrnice)
- S.Ř. - č. 500/2004 Sb. – správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- ZoB - č. 21/1992 Sb. – o bankách, ve znění pozdějších předpisů
- ZČNB - č. 6/1993 Sb. – o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů
- ZKV - č. 328/1991 Sb. – o konkurzu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů
- Z.P. - č. 65/1965 Sb. – zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- ZSK - č. 552/1991 Sb. – o státní kontrole, ve znění pozdějších předpisů
- ZSÚD - č. 87/1995 Sb. – zákon o spořitelních a úvěrních družstvech, ve znění zákonů 100/2000 Sb., 406/2001 Sb., 212/2002 Sb., 257/2004 Sb., 280/2004 Sb., 377/2005 Sb., 413/2005 Sb., 56/2006 Sb, 57/2006 Sb. a 70/2006 Sb.